

Mācāmiēs uzņemt: Imigrantu integrācija Latvijā

Iveta Kešāne un Rita Kaša

Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS

Ievads

Imigrantu integrācija Latvijā ir politiski jutīgs jautājums. No vienas puses, tas atdzīvina daļā sabiedrības negatīvas emocijas, kas saistās ar pieredzi PSRS sastāvā. No otras puses, mazpazīstamais un svešais Latvijas sabiedrībā kopumā rada satraukumu par tās nākotnes seju. Par imigrantiem Latvijas publiskajā un politiskajā telpā nerunā bieži. Politīķi izvairās atzīt imigrantu pieaugošo nozīmi. Savukārt masu mediji ar vārdu “imigranti” saprot tikai viesstrādniekus, tādējādi norādot, ka šie cilvēki šeit ieradušies darba nolūkā uz ierobežotu laiku un aizbrauks.

Jēdziena “imigrants” politiskā nevēlamība tiešā veidā saistās ar Padomju gados notikušo imigrāciju, kad uz Latviju strādāt un dzīvot brauca cilvēki no citām PSRS republikām. Imigrācijas politika saistījās ar krievu valodas telpas paplašināšanos un ietekmēja etniskā sastāva izmaiņas. 1989. gadā tikai 52% Latvijas iedzīvotāju bija etniskie latvieši, kaut gan pirms okupācijas latvieši veidoja vairāk nekā trīs ceturtdaļas Latvijas sabiedrības.¹ Tādēļ “pēc neatkarības atgūšanas tika ieviesta stingra imigrācijas politika ar mērķi pasargāt latviešu nacionālo identitāti no svešinieku ietekmes un tādējādi radīt drošības sajūtu sabiedrībā”². Līdzīgi nacionālās drošības sajūta tika stiprināta, pieņemot stingru Pilsonības likumu, kas pirmajos gados pēc neatkarības atgūšanas Padomju gadu imigrantiem nedeļa iespēju naturalizēties. Šajā kontekstā arī nostiprinājies vārda “imigrants” negatīvais skanējums.

Taču Latvijas neatkarība, tirgus ekonomika un iekļaušanās starptautiskajā vidē prasa akceptēt cilvēku brīvu kustību. Latvijā ik dienu ierodas cilvēki no citām valstīm. Rezultātā šodien Latvijā pastāv divi jēdzieni, kas apzīmē iecerotājus.³ Ar

¹ Vēbers, E. (red.) (1994). Etnosituācija Latvijā: fakti un komentāri. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūts.

² Pabriks, A. (2007). Migration: Time to Change the Political Course. A. Pabriks (red.). Effect of migration on European political thought and decision-making process. Valmiera: Vidzeme University College.

³ Akule, D. (2007). The effects of fear of immigrants on the decision making in Latvia: a boost or an obstacle to development? A. Pabriks (red.) Effect of migration on European political thought and decision-making process. Valmiera: Vidzeme University College.

vienu saprot “vecos imigrantus” jeb tos, kas Latvijā iebruca Padomju Savienības laikā. Ar otru jēdzienu saprot “jaunos imigrantus”, kas Latvijā ierodas šobrīd. 2007. gadā termiņuzturēšanās atļauju Latvijā uz laiku pirmo reizi saņēma 3201 ārzemnieks. Četru gadu laikā šī statistika mainījies augšupejošā virzienā, pieaugot no 1896 cilvēkiem 2003. gadā.⁴

Šā pētījuma mērķis ir aktualizēt jautājumu par imigrantu integrācijas politiku Latvijā, analizējot, kā imigrantu uzturēšanās un dzīve Latvijā ir tiesiski regulēta. Pamatojoties uz intervijām ar valsts un nevalstiskā sektora institūciju pārstāvjiem, ir iztirzāti pašreizējie nosacījumi imigrantu integrācijai. Ziņojums ietver secinājumus par jomām, kas imigrantu integrācijas politikas kontekstā prasa īpašu uzmanību. Vispirms ir aplūkots jautājums par uzturēšanās atļauju iegūšanas un ģimenes apvienošanās nosacījumiem, tad seko darba tirgus pieejamības apskats. Atsevišķi aplūkotas valsts valodas apguves un izglītošanās, kā arī veselības aprūpes un mājokļa ieguves iespējas. Īpaša uzmanība veltīta imigrantu politiskās līdzdalības nosacījumiem un diskriminācijas novēršanai. Nobeigumā iztirzāta valsts un pašvaldību sadarbības nepieciešamība, lai notiktu veiksmīga jauno iebrucēju integrācija Latvijā.

1. Uzturēšanās atļauja un ģimenes apvienošanās noteikumi

Situācijas apraksts: Uzturēšanās atļauja

Uzturēšanās atļaujas saņemšana ir daļa no pirmajiem iespaidiem, ko imigrants gūst par Latvijas valsti un kas iezīmē sākumu viņa integrācijai Latvijas sabiedrībā. Uzturēšanās atļaujas izsniegšanā ir iesaistītas divas valsts institūcijas – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde (PMLP) un Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA). Pirmā institūcija izsniedz uzturēšanās un darba atļauju, bet otrā apstiprina darba izsaukumu.

Latvijā imigrants var uzturēties ar vienu no trim uzturēšanās atļaujām – tās ir termiņuzturēšanās atļauja, pastāvīgā uzturēšanās atļauja un Eiropas Kopienas (EK) pastāvīgā iedzīvotāja statuss Latvijā.⁵ Ierodoties Latvijā, imigrants sākotnēji var saņemt termiņuzturēšanās atļauju. Termiņuzturēšanās atļauju izsniedz uz laiku, kas nepārsniedz vienu gadu, ja imigrants ierodas Latvijā kā pašnodarbināta persona. Savukārt, ja persona ierodas uz darba līguma vai uzņēmēja līguma pamata, vai, pamatojoties uz citu civiltiesisku līgumu (tajā skaitā kā komercsabiedrības pārvaldes vai izpildinstitūcijas loceklis), termiņuzturēšanās atļauja

⁴ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes nepublicētie statistikas dati par ārzemniekiem, kas termiņuzturēšanās atļauju saņem pirmo reizi, nevis pagarinot termiņuzturēšanos valstī.

⁵ Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007. (23.–24. pants). Likums “Par Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijas Republikā”, spēkā no 21.07.2006., bez grozījumiem.

tiek izsniegta uz pieciem gadiem.⁶ Ja termiņuzturēšanās atļauju izsniedz ģimenes apvienošanās nolūkā, tad to izsniedz uz tādu pašu laiku kā sponsoram. Termiņuzturēšanās atļauja, ja ierašanās mērķis ir nodarbinātība, tiek izsniegta tikai kopā ar darba atļauju.⁷

Nodzīvojušam Latvijā piecus gadus ar termiņuzturēšanās atļauju, imigrantam ir tiesības saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļauju vai EK pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijā. Trešās valsts pilsonis, kas Latvijā ieguvis EK pastāvīgā iedzīvotāja statusu, pēc viena nostrādāta gada kādā citā ES valstī varēs brīvi mainīt darba devēju. Savukārt pastāvīgā uzturēšanās atļauja ir piemērota, ja imigrants pamatā vēlas uzturēties Latvijā, un, dodoties strādāt uz citu ES dalībvalsti, šis cilvēks var strādāt tikai pie tā darba devēja, kas viņu ir uzaicinājis darbā.⁸ Uzturoties Latvijā piecus gadus ar pastāvīgās uzturēšanās atļauju vai saņemot EK pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijā, imigrants var naturalizēties un saņemt Latvijas pilsonību.⁹

Katra no šīm trim uzturēšanās atļaujām nodrošina imigrantam atšķirīgas tiesības. Visneaizsargātākie ir tie trešo valstu pilsoņi, kas Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju. Imigranti nav tiesīgi saņemt valsts garantētu veselības aprūpi, sociālo palīdzību, atbalstu bezdarba gadījumā, lai gan viņi ir legāli nodarbināti un maksā tikpat lielu iedzīvotāju ienākuma un sociālo nodokli kā vietējie iedzīvotāji. Termiņuzturēšanās atļauju saņēmušai personai un tās bērniem nav pieejama arī valsts apmaksātā izglītība.¹⁰ Šīs personas nevar saņemt arī valsts garantēto juridisko palīdzību.¹¹ Iemesls šādiem noteikumiem ir valsts migrācijas politika, kas veidota tā, lai imigrants nebūtu par slogu Latvijas sociālās palīdzības sistēmai.¹²

Situācija mainās, kad ārzemnieks iegūst pastāvīgās uzturēšanās atļauju vai EK pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijā, jo tad personai tiek nodrošinātas tādas

⁶ Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007.

⁷ Lai nodibinātu darba tiesiskās attiecības (slēdzot darba līgumu vai uzņēmuma līgumu (pašnodarbinātai personai) vai civiltiesisku līgumu) laikā, kamēr ārzemniekam nav piešķirta pastāvīgā uzturēšanās atļauja, ir nepieciešama darba atļauja. Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007. (9. pants).

⁸ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes informācija. http://www.pmlp.gov.lv/?p=894&menu_id=178 Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

⁹ Pilsonības likums, spēkā no 25.08.1994. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 22.06.1998. (12. pants).

¹⁰ Personām, kas Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, un viņu bērniem netiek nodrošināta valsts garantēta medicīniskā aprūpe, izglītība, sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība. To paredz Ārstniecības likums, spēkā no 01.10.1997. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.11.2007. (18. pants); Izglītības likums, spēkā no 01.06.1999. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 19.12.2006. (3. pants); Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, spēkā no 01.01.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007. (3. panta 1. daļa); Valsts sociālo pabalstu likums, spēkā no 01.01.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.11.2007. (4. panta 2. daļa).

¹¹ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada aprīlī.

¹² Termiņuzturēšanās atļauja izsniedzama ar nosacījumu, ka ārzemnieks nepieprasīs materiālo pabalstu no Latvijas valsts. To paredz Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007. (30. pants 2. daļa).

pašas tiesības kā Latvijas nepilsoņiem.¹³ Proti, viņi var saņemt valsts apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus, bērni iegūt bezmaksas izglītību, kā arī pretendēt uz atbalstu bezdarba gadījumā, kļūt par darba meklētājiem, apmeklēt valsts apmaksātos pārkvalifikācijas kursus, un tā joprojām. Lai pastāvīgais iedzīvotājs saņemtu bezdarbnieka pabalstu, sociālās apdrošināšanas iemaksām jābūt veiktām vismaz vienu gadu pēdējo 18 mēnešu laikā pirms bezdarbnieka statusa iegūšanas dienas.¹⁴ Ja šis nosacījums ir izpildīts, tad uz bezdarbnieka pabalstu var pretendēt arī pastāvīgo uzturēšanās atļauju vai EK pastāvīgā iedzīvotāja statusu saņēmušo laulātie.

Situācijas apraksts: Ģimenes apvienošanas noteikumi

Trešo valstu pilsoņiem ģimenes apvienošana Latvijā ir atļauta.¹⁵ Imigranta ģimene, laulātais un viņu nepilngadīgie (arī aizbildnībā esošie) bērni un aizgādībā esošās personas var pieprasīt uzturēšanās atļauju, tiklīdz aizbildnis ir saņēmis savu uzturēšanās atļauju. Tas nozīmē, ka ārvalstnieks, nokārtojis savu uzturēšanās atļauju Latvijā, uzreiz var kārtot dokumentus saviem ģimenes locekļiem un ģimene valstī var ierasties kopā. Terminiuzturēšanās atļauju saņēmušā imigranta laulātais vai nepilngadīgais bērns un aizgādībā esošās personas arī saņem termiņuzturēšanās atļauju.¹⁶ Savukārt Pastāvīgo uzturēšanās atļauju saņēmušā imigranta laulātais sākotnēji var saņemt tikai termiņuzturēšanās atļauju, bet nepilngadīgais bērns uzreiz var saņemt pastāvīgo uzturēšanās atļauju.¹⁷ Tas nozīmē, ka uzturēšanās atļauja laulātajam ik pēc laika jāatjauno. Pastāvīgo uzturēšanās atļauju saņēmušā ārzemnieka laulātais pirmajā pieteikšanās reizē var saņemt termiņuzturēšanās atļauju uz vienu gadu. Otro reizi iesniedzot dokumentus, laulātais var saņemt termiņuzturēšanos uz četriem gadiem. Tikai trešo reizi iesniedzot dokumentus, laulātais var saņemt pastāvīgo uzturēšanās atļauju. Tas tiek darīts, lai PMLP veiktu pārbaudi, vai nav notikušas fiktīvas laulības, kas šo nosacījumu dēļ kļūst dārgas un neizdevīgas.¹⁸

¹³ Sk. 10. atsaucē minētos likumus. Intervija ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi 2008. gada aprīlī.

¹⁴ Labklājības ministrijas Sociālās apdrošināšanas departamenta 2008. gada aprīlī sniegtā informācija. Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums, spēkā no 01.07.2002. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 21.06.2007. Likums "Par valsts sociālo apdrošināšanu", spēkā no 01.01.1998. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.11.2007.

¹⁵ Atsevišķi ierobežojumi ģimenes apvienošanai pastāv. Ģimenes locekļi nevar pieprasīt uzturēšanās atļauju uz trešās valsts pilsonim izsniegtās uzturēšanās atļaujas termiņu viņa pilngadīgiem bērniem un bērniem, kuri ir noslēguši laulību vai kuriem ir atsevišķa māj-saimniecība. Trešās valsts pilsonim nav tiesību ģimenes apvienošanas nolūkā uzņemt pie sevis vecākus. Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007.

¹⁶ Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007. (23. pants).

¹⁷ Turpat (26. pants).

¹⁸ Fiktīvas laulības ir konstatētas aptuveni 3% gadījumu. Intervija ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi 2008. gada maijā. Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 20.12.2007. (26. pants).

Problēmas un ieteikumi: Sarežģītas procedūras un nepietiekama informācijas pieejamība

Pašreizējā uzturēšanās atļaujas izsniegšanas kārtība ir sarežģīta, jo tajā iesaistītas divas valsts institūcijas (PMLP un NVA) un katrā no tām dokumenti jāiesniedz atsevišķi. Informācija par uzturēšanās atļaujas izsniegšanu nav koordinēta un viegli pieejama iecelotājam.

Tiesībsarga birojam ir zināmi gadījumi, kad PMLP atsākās konsultēt imigrantu vai viņa pārstāvi pa telefonu vai e-pastu. Tas tā ir arī reizēs, kad imigrants (vai viņa pārstāvis) sazinās ar PMLP, lai uzzinātu, kādā uzturēšanās atļaujas izsniegšanas procesa stadijā atrodas viņa lieta. Pamatā PMLP izvēlas pastu kā komunikācijas kanālu, bet tas paildzina informācijas saņemšanu, un reizēm adresāts nemaz netiek sasniegts.¹⁹ Ir novērots, ka dažkārt PMLP seko birokrātiskiem noteikumiem, neiedziļinoties imigranta lietā pēc būtības. Šā iemesla dēļ imigrantiem tikusi sniegta viņu gadījumam neatbilstoša informācija, kā rīkoties.²⁰ Ir arī gadījumi, kad PMLP referenti sniedz atšķirīgu informāciju.²¹ Tas norāda, ka PMLP uzturēšanās atļauju izsniegšanas procedūra nav pietiekami koordinēta un saskaņota starp visiem darbiniekiem.

Grūti pieejama ir arī informācija, kas saistīta ar iecelotāja statusa maiņu Latvijā, piemēram, pārejot no termiņuzturēšanās uz pastāvīgo uzturēšanās atļauju.²² Netiek paskaidrots, ka būs jākārtos valsts valodas prasmes pārbaude, ja imigrants vēlēšies saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Imigrantu arī neinformē, kur ir pieejami latviešu valodas kursi, konsultācijas par viņa tiesībām un statusu Latvijā, kā arī cita informācija, kas palīdzētu imigrantam iekļauties vietējā sabiedrībā.²³

Šobrīd, ja PMLP noraida imigranta uzturēšanās atļaujas izsniegšanas pieprasījumu, imigrantam ir nelielas izredzes mainīt negatīvo lēmumu, pārsūdzot savu lietu. Imigrants vai viņa uzaicinātājs var pārsūdzēt uzturēšanās atļaujas noraidījumu PMLP priekšniekam 30 dienu laikā. Ja PMLP priekšnieka lēmums arī ir negatīvs, to var pārsūdzēt tiesā.²⁴ Taču, ņemot vērā situāciju, ka PMLP valsts pārvaldē tiek atzīts par ekspertu migrācijas jautājumos, ir gadījumi, kad tiesa, izskatot pārsūdzību, sprieduma pieņemšanā seko PMLP jau izdarītajam lēmumam. Tikai pārsūdzot lietu otrajā instancē – apgabaltiesā –, spriedums retāk atbilst PMLP jau pieņemtajam lēmumam.²⁵

¹⁹ Uzņēmuma uzaicinātais pavārs no Āzijas nevarēja ierasties Latvijā administratīvu barjeru dēļ, jo dokumenti par situāciju, kas paskaidrotu lietas stāvokli PMLP, tika nosūtīti nepareizam adresātam. Tā rezultātā darba devējam un arī darbā pieņemtajam ārvalstniekam radās zaudējumi, gaidot, kamēr saņems informāciju no PMLP. Informācijas avots – intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada aprīlī.

²⁰ Turpat.

²¹ Intervija ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri 2008. gada aprīlī.

²² Intervijas ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri un biedrības *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieku Džordžu Stīlu 2008. gada aprīlī.

²³ Turpat.

²⁴ PMLP informācija. http://www.pmlp.gov.lv/?p=112&menu_id=12 Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

²⁵ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada aprīlī.

Būtiski, ka pēc termiņuzturēšanās atļaujas beigām trešās valsts pilsonim, piesakoties atkārtoti uz termiņuzturēšanās atļauju, ir jāveic tā pati birokrātiski sarežģītā uzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūra, kas prasa tikpat daudz laika un izdevumu, cik piesakoties termiņuzturēšanās atļaujai pirmo reizi. Jāpiebilst, ka termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūra Latvijā salīdzinājumā ar Lietuvu un Igauniju ir dārga. Līdz 2008. gada 1. jūlijam uzturēšanās atļaujas un darba atļaujas pieprasīšanas izmaksas (pirmajam ieceļošanas gadam) Latvijā bija LVL 533, Lietuvā – LVL 93, 25, Igaunijā – LVL 67,35.²⁶

Vienīgais izņēmums, kas atvieglo termiņuzturēšanās atļaujas pagarināšanu, ir laulāto gadījumā, kad atkārtoti nav jāiesniedz informācija no izcelsmes valsts par nesodāmību.²⁷ Tomēr kopumā uzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūra laulātajam, kurš ierodas Latvijā ģimenes apvienošanās nolūkā pie pastāvīgo uzturēšanās atļauju saņēmušā imigranta, ir birokrātiski sarežģīta, jo uzturēšanās atļauja ik pēc laika jāatjauno.

Vēl viena problēma ir fakts, ka ģimenes locekļiem nav tiesību uz nodarbinātību tūlīt pēc ierašanās Latvijā, jo izsniegtā uzturēšanās atļauja uz ģimenes apvienošanas pamata nedod tiesības strādāt. Ja ģimenes loceklis izlemj strādāt, nepieciešams saņemt darba atļauju un jaunu uzturēšanās atļauju, ko viņš var iegūt, jau atrodoties Latvijā.²⁸ Situācija ir neskaidra tādā gadījumā, ja šis ģimenes loceklis pārtrauc darba tiesiskās attiecības, jo nav skaidrs, vai šādā situācijā ir vēlreiz jākārtu uzturēšanās atļauja, kas izsniegta uz ģimenes apvienošanas pamata. Lai šo situāciju risinātu, ģimenes locekļiem būtu jādod tiesības uz nodarbinātību tūlīt pēc ierašanās, taču pašreiz tas nav iespējams, jo, lai Latvijā varētu nodarbināt ieceļotājus, darba devējam vakance jāizsludina vienu mēnesi. Tikai tādā gadījumā, ja uz šo vakanci nav piemērota vietējā darba ņēmēja, šī vieta ir brīva ārvalstniekam.²⁹

Gaidāmie uzlabojumi: Informācijas aprites uzlabošana un procedūru vienkāršošana

Valdība paredzējusi atvieglot uzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūru viesstrādniekiem Latvijā, izveidojot “vienas pieturas aģentūru”, kas nozīmētu, ka turpmāk darba devējiem vai pašiem imigrantiem, lai nokārtotu uzturēšanās atļauju, būs jāvēršas tikai PMLP. Iecerēts arī samazināt laiku, kādā viesstrādniekiem

²⁶ Iekšlietu ministrija (29.04.2008.). Infomatīvais ziņojums par ekonomisko migrāciju Baltijas valstīs. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2571> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

²⁷ Intervija ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi 2008. gada aprīlī.

²⁸ Ģimenes loceklis, kas ieradies Latvijā uz ģimenes apvienošanās pamata, var strādāt Latvijā, ja viņš, jau atrazdamies Latvijā, nokārto darba atļauju, bet, lai vietējais darba devējs varētu šādu ārvalstnieku nodarbināt, attiecīgajai vakancei jāpaliek brīvai vienu mēnesi. Intervija ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi 2008. gada aprīlī. PMLP (2007). Ģimenes atkalapvienošanās Latvijas Republikā, 2002.–2006. Rīga: PMLP, 22. lpp. http://www.pmlp.gov.lv/?p=955&menu_id=164 Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

²⁹ Intervija ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi 2008. gada aprīlī.

izsniedz termiņuzturēšanās atļauju, – no 86 uz 28 dienām. Tas gan attieksies tikai uz dažām imigrantu grupām, – ja kādā profesijā tiks konstatēts būtisks darbaspēka trūkums vai ja būs jāīsteno nacionālas nozīmes projekti.³⁰ Ar 2008. gada 1. jūliju samazināti arī maksājumi par uzturēšanās un darba atļaujas saņemšanu no LVL 533 uz LVL 148. Ja līdz šim darba devējam par ārzemnieka nodarbināšanu bija jāmaksā ikmēneša nodeva LVL 35, tad no 2008. gada 1. jūlija tā ir LVL 35 gadā.

Līdz 2013. gadam ir paredzēts veikt pasākumus, kas uzlabotu uzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūru. Tiks pētīta Latvijas likumdošanas kvalitāte imigrācijas un integrācijas jomā, ņemot vērā ES noteikumus un darba tirgus prasības. Tiks izstrādāti informatīvie materiāli par Latviju un par to, kādas iespējas tiek piedāvātas imigrantu integrācijai (pilsoniskā izglītība, valodu kursi u. c.). Šo informāciju trešās valsts pilsonis varēs saņemt jau savā izcelsmes valstī. Trešo valstu pilsoņiem paredzēts nodrošināt valsts apmaksātus starpniecības un tulka pakalpojumus, kas šobrīd vēl netiek sniegti. Valsts pārvaldes darbinieki tiks apmācīti, kā strādāt ar imigrantiem – dažādu kultūru pārstāvjiem.³¹ Šāda apmācība nepieciešama iekšlietu struktūru, izglītības un kultūras, kā arī sociālās aprūpes un veselības aprūpes sistēmas darbiniekiem.³²

Problēmas un ieteikumi: Sarežģīti uzturēšanās atļaujas nosacījumi studentiem

Piesakoties pastāvīgās uzturēšanās atļaujai, netiek ņemti vērā imigranta studiju gadi Latvijā.³³ Piemēram, tādas augsti kvalificētas profesijas pārstāvim kā ārstam pēc studiju beigšanās, lai pieteiktos naturalizācijai un saņemtu Latvijas pilsonību,

³⁰ Ekonomikas ministrija (29.04.2008.). Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2008. gadam. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30329465&mode=mk&date=2008-04-29> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008. Iekšlietu ministrija (29.04.2008.). Informatīvais ziņojums par ekonomisko migrāciju Baltijas valstīs. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2571> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

³¹ Pašlaik ĪUMSILS izstrādā trešo valstu pilsoņu integrācijas programmas viena gada un daudzgadu stratēģiju, kas paredz arī uzlabot trešo valstu pilsoņu uzņemšanu. Šis "Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonds" tiek izstrādāts saskaņā ar Eiropas Komisiju. Ar Eiropas Savienības Padomes lēmumu 2007/435/EK 2007. gada 25. jūnijā tika nodibināts Eiropas fonds trešo valstu pilsoņu integrācijai no 2007. līdz 2013. gadam ES dalībvalstīs. Tas notiek vispārējās ES programmas "Solidaritāte un migrācijas plūsmu pārvaldība" ietvaros. Vispārējās programmas un fonda mērķis ir tašnīgas attieksmes nodrošināšana pret trešo valstu pilsoņiem, kuri likumīgi uzturas ES teritorijā, un nepieciešamība pēc spēcīgākas integrācijas politikas, lai piešķirtu trešo valstu pilsoņiem līdzvērtīgas tiesības un pienākumus ar ES pilsoņiem. Informācijas avots: Īpašo uzdevumu ministrija sabiedrības integrācijas lietās (2008). The Fund for the Integration of Third-Country Nationals, 2007 Annual Programme.

³² Intervijas ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības priekšsēdētāju Pēteri Krīgeru 2008. gada aprīlī.

³³ Intervija ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri un biedrības *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieku Džordžu Stīlu 2008. gada aprīlī.

ir jāuzturas Latvijā piecus gadus ar termiņuzturēšanās atļauju un piecus gadus ar pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Tātad kopumā, lai kļūtu par Latvijas pilsoni, šai personai pēc studiju beigšanas valstī jāpavada vēl desmit gadu.³⁴ Imigrācijas likums skaidri nenosaka, vai, izsniedzot pastāvīgās uzturēšanās atļauju, studiju laiks tiek ieskaitīts nepārtrauktās uzturēšanās laikā. PMLP interpretācijā studiju laiks netiek ieskaitīts, jo studenta statuss ir pārejošs. Taču tiek pieļauts, ka studijās pavadīto laiku varētu ieskaitīt, ja, piemēram, gadu pēc studiju beigšanas imigrants būtu pavadījis nodarbinātā statusā Latvijā.³⁵ Tomēr, tā kā Imigrācijas likums skaidri nedefinē, ka pastāvīgās uzturēšanās laikā ieskaita akreditētas izglītības iestādes audzēkņa vai pilna laika studenta mācību laiku, tad praksē tas netiek pielietots. Bet ES direktīva trešo valstu pilsoņu gadījumā ļauj ņemt vērā pusi no uzturēšanās periodiem studiju vai arod mācību nolūkā, piesakoties pastāvīgās uzturēšanās atļaujai.³⁶ Izņēmums ir iespējams, ja pastāvīgās uzturēšanās atļaujas vietā persona izvēlas saņemt EK pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijā. Tad likums skaidri noteic, ka nepārtrauktas uzturēšanās laikā ieskaita pusi no akreditētas izglītības iestādes audzēkņa vai pilna laika studenta mācību laika.³⁷

Kā viens no iemesliem, kāpēc ir izveidojusies šāda situācija, varētu būt fakts, ka Latvijā, atšķirībā no daudzām Eiropas valstīm, tiek uzskatīts, ka ārvalstu studenti šeit ieradusies tikai uz studiju laiku un pēc tam brauks prom. Tāpēc netiek veicināta viņu saikne ar Latvijas valsti, atvieglējot pilsonības iegūšanas nosacījumus. Turpretī, piemēram, Somijas valdība, domājot, kā lai piesaista augsti kvalificētu darbaspēku un inteliģentos cilvēkus valstī, atvieglo studentiem pilsonības iegūšanas procesu un nosacījumus.³⁸

Problēmas un ieteikumi: Sociālo, veselības aprūpes un izglītības pakalpojumu nepieejamība

Pirmos piecus gadus pirms pastāvīgā statusa saņemšanas imigrants ar termiņuzturēšanās atļauju Latvijā ir sociāli neaizsargāts. Šī persona nav tiesīga saņemt valsts garantētu veselības aprūpi, sociālo palīdzību, atbalstu bezdarba gadījumā. Visi veselības aprūpes, sociālie, kā arī juridiskie pakalpojumi, imigrantam ir jāsedz no saviem līdzekļiem, kaut arī trešās valsts pilsonis, kas ieradies uz darba līguma pamata, no pirmās nodarbinātības dienas maksā tādu pašu ienākuma un

³⁴ Intervija ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri 2008. gada aprīlī.

³⁵ Intervija ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi 2008. gada aprīlī.

³⁶ ES Padomes direktīva 2003/109/EK (2003. gada 25. novembris) par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji (4. pants). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0109:LV:HTML> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

³⁷ Likums "Par Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijas Republikā", spēkā no 21.07.2006., bez grozījumiem (3. pants).

³⁸ Intervija ar Naturalizācijas pārvaldes priekšnieces vietnieci Solvitu Vību 2008. gada aprīlī.

sociālo nodokli kā jebkurš strādājošs Latvijas iedzīvotājs. Lai saņemtu termiņuzturēšanās atļauju, imigrantam ir nepieciešams uzrādīt veselības apdrošināšanas polisi, kas sedz visus ārstniecības pakalpojumus.

Šīs personas nevar saņemt valsts garantēto juridisko palīdzību.³⁹ Tas padara īpaši neaizsargātus tos trešo valstu pilsoņus, kuri Latvijā ierodas uz darba līguma vai uzņēmuma līguma pamata.⁴⁰ Izņemot Valsts darba inspekciju, nav nevienas citas valsts institūcijas, kas kaut daļēji uzņemtos atbildību par imigranta ar termiņuzturēšanās atļauju sociālo labklājību Latvijā.⁴¹

Sociāli neaizsargāti ir arī trešo valstu ieceļotāju ģimenes locekļi, kam Latvijā ir termiņuzturēšanās atļauja. Šīm ģimenēm no saviem ienākumiem jāapmaksā veselības un izglītības pakalpojumi, jo arī ieceļotāja nepilngadīgajiem bērniem netiek nodrošināta valsts garantētā medicīniskā aprūpe, izglītība, sociālā aizsardzība.⁴² Viņiem šie izdevumi jāsedz no saviem ienākumiem. Ja ģimenes kopējie ienākumi neļauj tādus pakalpojumus apmaksāt, pastāv sociālās atstumtības risks. Kā īpaša riska grupa šajā situācijā jāuzlūko tieši bērni, jo līdzekļu trūkums var negatīvi ietekmēt viņu labklājību un attīstību. Šāda situācija ir pretrunā ar bērnu tiesību aizsardzību, kas prasa, lai visiem bērniem Latvijā valsts nodrošinātu visas tiesības un brīvības, neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.⁴³

Jāatzīmē, ka kopējo situāciju par trešo valstu pilsoņu sadzīves apstākļiem, sociālo un veselības aprūpes pakalpojumu izmantošanu Latvijā šobrīd uzzināt nav iespējams, jo šādi dati apkopoti netiek. Tāpat netiek arī pētīts, kas notiek ar laulātajiem, kuri ierodas Latvijā ģimenes apvienošanās nolūkā, ko dara imigrantu bērni, un kādas ir viņu vajadzības sabiedrībā.⁴⁴

³⁹ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada aprīlī.

⁴⁰ Sīkāk par to sadaļā par pieeju darba tirgum. Informācijas avots: intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada aprīlī.

⁴¹ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada aprīlī.

⁴² Personām, kas Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, un viņu bērniem, netiek nodrošināta valsts garantēta medicīniskā aprūpe, izglītība, sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība. To paredz Ārstniecības likums, spēkā no 01.10.1997. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.11.2007. (18. pants); Izglītības likums, spēkā no 01.06.1999. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 19.12.2006. (3. pants); Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, spēkā no 01.01.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007. (3. panta 1. daļa); Valsts sociālo pabalstu likums, spēkā no 01.01.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.11.2007. (4. panta 2. daļa).

⁴³ Bērnu tiesību aizsardzības likums, spēkā no 22.07.1998. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.03.2007. (3. panta 2. daļa).

⁴⁴ Intervija ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi 2008. gada aprīlī.

Situācijas apraksts: Mājoklis imigrantiem

Būtisks imigrantu integrācijas politikas aspekts ir mājokļa pieejamība. Viens no 1996. gadā pieņemtās Ministru kabineta mājokļu politikas koncepcijas mērķiem ir "radīt iespēju ikviena cilvēka dalībai sava mājokļa izvēlē un veidošanā, atbilstoši Latvijā pastāvošajam dzīves līmenim un mājokļa standartam, vienlaicīgi veidojot sociālos (sociālā pabalsta) dzīvokļus maznodrošinātām un sociāli mazaizsargātām ģimenēm (personām)".⁴⁵ Imigranti mājokļu politikas dokumentos kā īpaša mērķa grupa nav pieminēti.

Šobrīd mājokļu pieejamību imigrantiem nosaka tirgus apstākļi un darba devēju atbalsts, nevis valsts politika mājokļu jomā. Latvijas Darba devēju konfederācija (LDDK) neuzdrošinās aktualizēt jautājumu par mājokļu politiku darba ieceļotājiem un viņu ģimenēm vispārējās smagās vietējās situācijas ar mājokļa nodrošinājumu dēļ.⁴⁶ Tajā pašā laikā citu valstu pieredze liecina, ka imigrantu iekļaušanās vietējā sabiedrībā kā pretstats "geto kvartālu" veidošanai ir cieši saistīta ar to, kā veidojas mājokļu pieejamība šiem cilvēkiem.

Informācija, kādos apstākļos dzīvo trešo valstu ieceļotāji un viņu ģimenes nav apkopota. Daļējas ziņas par to parādās tikai masu mediju ziņojumos⁴⁷, kas lielākoties stāsta par tādiem apstākļiem, kad viesstrādnieki atrodas izolācijā no vietējās sabiedrības. Darba devēju nostāja, ka viesstrādnieki var atrasties tikai uzņēmuma teritorijā un iztikt bez kontaktēšanās ar vietējiem iedzīvotājiem, ir saistīta ar viedokli, ka šie cilvēki aizbrauks un tāpēc nav vērts neko darīt, lai sekmetu viņu iekļaušanos Latvijas sabiedrībā.⁴⁸ LDDK atbalsta cirkulāro migrāciju, lai viesstrādnieki no trešajām valstīm Latvijā ierastos tikai uz darba veikšanu konkrētā periodā un tad dotos prom. Arī Latvijas valdība labprātāk runā par cirkulāro migrāciju.

Bet pētījumi, kas veikti Austrijā un Šveicē liecina, ka cirkulārā migrācija praksē neīstenojas.⁴⁹ To pierāda arī Vācijas piemērs. Tur 20. gs. 1970. gados sākotnēji uz noteiktu laiku atbraukušie viesstrādnieki valsti nepameta, paliekot uz pastā-

⁴⁵ Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrija (30.07.1996.). Mājokļu politikas koncepcija. http://www.raplm.gov.lv/lat/majokli/politikas_dokumenti/ Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

⁴⁶ Intervija ar LDDK Izglītības un nodarbinātības eksperti Ilonu Kiukucāni 2008. gada aprīlī.

⁴⁷ Intervija ar Cilvēktiesību centra pētnieci Sigitu Zankovsku-Odiņu 2008. gada aprīlī. Akule, D., Lulle, A. (2008). The challenges facing migrants from Belarus, Moldova and Ukraine on labour markets and in societies of the new EU memberstates: Country field research on Latvia commissioned by the Soderkoping process secretariat. International Organization for Migration. (Nepublicēts materiāls.)

⁴⁸ Sigita Zankovska-Odiņa: "Ir ziņots par situāciju Liepājā, kur mongoļu viesstrādnieki dzīvo uzņēmuma teritorijā un tiek laisti ārā reizi nedēļā uz veikalu, un uzņēmuma vadība uzskata to par normālu."

⁴⁹ AK Europa (2007). Circular migration – Issues paper on circular migration, 4. lpp. http://www.no-fortress-europe.eu/uploadFortress/Austrian_Chamber_of_Commerce.pdf Pēdējo reizi sk. 20.06.2008.

vīgu dzīvi.⁵⁰ Ši Rietumeiropas valstu pieredze liecina, ka uzsvars uz cirkulāro migrāciju drīzāk ir ērts mīts, kas tiek izmantots sabiedriskās politikas telpā, lai izvairītos no imigrantu integrācijas jautājumiem, tostarp no mājokļa situācijas risināšanas pēc būtības.

Šobrīd valsts institūcijas nedomā, kā panākt, lai viesstrādnieki neizolētos no sabiedrības, bet iesaka ierobežot vietējā darba tirgus pieejamību trešo valstu pilsoņiem, pamatojot to tādējādi, ka, “pastāvot ierobežojošai imigrācijas politikai, ir iespējams izvairīties no segregācijas tendencēm, tā saukto “geto” rajonu izveidošanās. Šajos rajonos ir augsta mazkvalificētu ārzemnieku koncentrācija, augsts bezdarba procents un augsts noziedzības līmenis”⁵¹. Nevienu valsts politikas dokumentā pašlaik nav iztirzāts, kā būtu jāveidojas valsts politikai iecerotāju izmitināšanas jomā, lai novērstu izolētu imigrantu rajonu veidošanos.

Problēmas un ieteikumi: Imigrantu mājokļu politikas veidošana

Trešo valstu iecerotāju skaitam valstī palielinoties, mājokļu jautājums būs jārisina. Lai nepieļautu, ka Latvijā veidojas izolēti iecerotāju “geto rajoni”, ir nepieciešama starp valsti un pašvaldībām koordinēta mājokļu politika.⁵² Tiek norādīts, ka valsts un pašvaldību atbalsts iecerotājiem mājokļa iegūšanai nevar būt labāks, nekā tas ir vietējiem iedzīvotājiem, jo tas sašķēls sabiedrību, vietējo iedzīvotāju daļu noskaņojot pret imigrantiem.⁵³ Tomēr nav citu alternatīvu imigrantu integrācijas sekmēšanai, kā iekļaujot šo cilvēku grupu valsts veidotajā mājokļu politikā, jo citādi tas var novest pie negatīvām sociālām sekām.⁵⁴ Lai mazinātu spriedzes veidošanos starp vietējiem iedzīvotājiem un iecerotājiem, valsts atbalsts būtu jāorganizē tā, lai no tā labumu tiešā veidā gūtu arī vietējie iedzīvotāji. Viens šāds piemērs savulaik bija Sorosa fonda atbalstītie latviešu valodas apguves kursi Mucenieku vietējiem iedzīvotājiem, lai viņi justu arī personīgu labumu no Mucenieku patvēruma meklētāju izmitināšanas centra atrašanās ciemā.⁵⁵

⁵⁰ Fargues, P. (2008). Circular migration: Is it relevant for the South and East of the Mediterranean? Florence: Robert Schuman Centre for Advanced Studies. <http://www.eui.eu/> Pēdējo reizi sk. 20.06.2008.

⁵¹ Iekšlietu ministrija (19.06.2007.). Konceptija par migrācijas politiku nodarbinātības kontekstā, 21. lpp. Nav apstiprināta Ministru kabinetā. http://www.pmlp.gov.lv/?p=70&news_id=1111&news_pos=0&menu_id=20 Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

⁵² Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

⁵³ Intervija ar Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības priekšsēdētāju Pēteri Krīgeru 2008. gada aprīlī.

⁵⁴ Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

⁵⁵ Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

2. Darba tirgus pieejamība

Situācijas apraksts: Darba atļauja

Migrācijas politika Latvijā ir vērsta uz iekšējā darba tirgus aizsardzību.⁵⁶ Priekšroka nodarbināšanai Latvijā tiek dota vietējiem iedzīvotājiem un ES pilsoņiem. Proti, viesstrādnieki no trešajām valstīm Latvijā var tikt uzņemti tikai pēc darba devēja pieteiktas vakances, ja uz šo vakanci mēneša laikā nepiesakās atbilstošas kvalifikācijas Latvijas pilsonis, Latvijas nepilsonis vai ES pilsonis. Tomēr dažādām imigrantu grupām piekļuves Latvijas darba tirgum nosacījumi atšķiras atkarībā no uzturēšanās atļaujas veida, profesijas, kā arī uzturēšanās ilguma.

Relatīvi brīva pieeja Latvijas darba tirgum ir pastāvīgo uzturēšanās atļauju saņēmušo ieceļotāju laulātajiem, kas ir ārvalstnieki ar termiņuzturēšanās atļauju. Šiem cilvēkiem darba atļauja tiek izsniegta uz uzturēšanās atļaujas laiku ar tiesībām strādāt pie jebkura darba devēja Latvijā.⁵⁷ Tomēr, lai vietējais darba devējs varētu šādu ārvalstnieku nodarbināt, attiecīgajai vakancei jābūt palikušai brīvai vienu mēnesi.

Brīvi pieejams Latvijas darba tirgus ir tiem iebrāucējiem, kam ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja vai EK pastāvīgā iedzīvotāja statuss Latvijā. Šie iebrāucēji var mainīt darba devēju un nodarbošanās jomu atbilstoši viņu iespējām un vēlmēm. Izņēmums ir ārzemnieki, kuriem ir EK pastāvīgā iedzīvotāja statuss citā ES valstī. Viņiem, sākot strādāt Latvijā, pirmajā gadā ir nepieciešama darba atļauja, viņu statuss tiek pielīdzināts cilvēkiem ar termiņuzturēšanās atļauju.

Ierobežota pieeja darba tirgum ir imigrantam ar termiņuzturēšanās atļauju, kas piesaistīts vienam darba devējam, un brīvas mobilitātes iespējas šim iebrāucējam vietējā darba tirgū nepastāv. Ja termiņuzturēšanās atļauju saņēmis imigrants paliek bez darba, viņam Latvija jāpamet.⁵⁸ Praksē tāda situācija var izveidoties arī gadījumos, ja viesstrādniekam Latvijā mainās darba devējs, jo viņam jāsaņem jauna darba atļauja. Bet, lai pretendētu uz jaunu darba atļauju, jaunajam darba devējam nepieciešams veikt visu darba atļaujas pieprasīšanai nepieciešamo procedūru, ieskaitot vakances izsludināšanu uz vienu mēnesi un darba izsaukuma noformēšanu.⁵⁹ Tas prasa aptuveni divus mēnešus, bet ārzemniekam valstī ir ļauts uzturēties tikai 45 dienas pēc pirmās darba atļaujas anulācijas. Tas nozīmē, ka zaudējot darbu pie pirmā darba devēja, ārzemniekam var būt jāizbrauc no valsts, gaidot darba un uzturēšanās atļaujas, lai strādātu pie cita darba

⁵⁶ Iekšlietu ministrija (19.06.2007). Konceptija par migrācijas politiku nodarbinātības kontekstā. http://www.pmlp.gov.lv/?p=70&news_id=1111&news_pos=0&menu_id=20 Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

⁵⁷ MK noteikumi Nr. 116 "Ārvalstnieku un bezvalstnieku nodarbināšanas kārtība Latvijā", spēkā no 01.04.2000. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 07.08.2001. Papildu informāciju par laulāto ārvalstnieku darba atļaujas iegūšanas nosacījumiem sk. sadaļā "Uzturēšanās atļaujas".

⁵⁸ Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007.

⁵⁹ MK noteikumi Nr. 44 "Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem", spēkā no 24.01.2004. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 05.06.2007.

devēja Latvijā. Izbraukšana var nebūt nepieciešama, ja dokumentu kārtošana ar jauno darba devēju tiek uzsākta, vēl strādājot pie pirmā darba devēja. Ja darba devējs var nodrošināt stabilu darbavietu, tad termiņuzturēšanās atļauju uz darba līguma pamata ārzemniekam var pieprasīt uz laiku līdz pieciem gadiem.

Imigranti ar termiņuzturēšanās atļauju Latvijas darba tirgū var iesaistīties arī kā individuāli komersanti un pašnodarbinātas personas. Ārvalstnieki dokumentus termiņuzturēšanās atļaujai var iesniegt vai nu no savas mītnes zemes, vai Latvijā, ieceļojot ar vīzu. Šajos gadījumos darba devēja izsaukums nav nepieciešams.⁶⁰ Ja ārzemnieks ir pašnodarbināta persona, viņš var pieprasīt uzturēšanās un darba atļauju uz laiku līdz vienam gadam, pamatojoties uz zvērināta revidenta pārbaudītu biznesa plānu paredzētajam darbības laikam, dokumentiem, kas apliecina personīgo finanšu līdzekļu pietiekamību biznesa plāna īstenošanai u. c. Ja ārzemnieks vēlas pašnodarbinātā statusu Latvijā pagarināt, atļauja jālūdz atkal, izpildot visas administratīvās prasības no jauna.⁶¹

Ja ārvalstnieks vēlas Latvijā darboties kā individuāls komersants un saņemt uzturēšanās un darba atļauju uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus, viņam kā individuālam komersantam jābūt reģistrētam komercregistrā. Arī šajā gadījumā ārzemniekam termiņuzturēšanās saņemšanai jāiesniedz virkne dokumentu – tādu kā zvērināta revidenta pārbaudīts biznesa plāns paredzētajam darbības laikam, pietiekamu projekta īstenošanai personīgo finanšu līdzekļu pierādījums u. c.⁶² Ja ārzemnieks strādā vairākās komercsabiedrībās, ieņem vairākus amatus vienā komercsabiedrībā vai strādā vairākās specialitātēs vienā komercsabiedrībā, darba atļauja nepieciešama katram darba veidam.⁶³ Šāda prasība noteikta, lai kontrolētu imigrantu aktivitāti darba tirgū, jo konstatēti desmitiem gadījumu, kad ārzemniekiem izsniegta termiņuzturēšanās atļauja Latvijā kā komercregistrā reģistrētu personālsabiedrību valdes locekļiem ar paraksta tiesībām, bet īstenībā viņi veic celtnieka pienākumus. Tādā veidā darba devējs izvairās no darba izsaukuma organizēšanas un brīvās vakances testa veikšanas, kā arī no ikmēneša maksas par darba atļauju ārzemniekam LVL 35 apmērā.⁶⁴

Latvijā ikvienam ir noteiktas vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, kā arī uz taisnīgu darba samaksu.⁶⁵ Lai nodrošinātu, ka viesstrādniekiem Latvijā ir pietiekami līdzekļi uzturam un dzīvei, darba devējam ir jāmaksā viesstrādniekam alga, kas nav mazāka par

⁶⁰ Imigrācijas likums paredz virkni izņēmumu, kad darba atļauju izsniedz bez darba devēja izsaukuma līdz ar termiņuzturēšanās atļauju. Tas attiecas uz studentu apmaiņu, praksēm, zinātnes jomu u. c. "Imigrācijas likums", spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007. (9. pants).

⁶¹ MK noteikumi Nr. 813 "Uzturēšanās atļauju noteikumi", spēkā no 03.10.2006. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 12.12.2006.

⁶² Turpat.

⁶³ MK noteikumi Nr. 44 "Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem", spēkā no 24.01.2004. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 05.06.2007.

⁶⁴ Intervija ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi 2008. gada aprīlī.

⁶⁵ Darba likums, spēkā no 01.06.2002. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 11.10.2006.

mēneša vidējo bruto darba samaksu valstī gadā.⁶⁶ 2008. gada aprīlī šī minimālā darba samaksa bija 398 lati mēnesī.⁶⁷

Problēmas un ieteikumi: Nepietiekama statusa drošība Latvijā

Viesstrādnieki ar termiņuzturēšanās atļauju Latvijā ir piesaistīti vienam darba devējam un pilnībā no viņa atkarīgi. Mainoties darba nosacījumiem vai darbu zaudējot, uzturēšanās un darba atļauja kļūst nederīga un strādniekam ir jāpamet Latvija, jo viņa uzturēšanās valstī ir saistīta ar darbu. Ja darba atļauja kļūst nederīga, darba ņēmējam Latvija jāpamet pat tad, ja uzturēšanās atļaujas termiņš nav beidzies.

Uzturēšanās un darba atļauju kārtu nevis pats viesstrādnieks, bet gan darba devējs. Līdz ar to iespējams, ka viesstrādnieks tiek maldināts par patieso situāciju, un darba devējs viņu nodarbina nelegāli, patiesībā nepieciešamos dokumentus nemaz nenokārtojis. Kaut gan viesstrādnieks šādā situācijā kļūst par upuri darba devēja prettiesiskai rīcībai, sankcijas tiek vērstas pret viesstrādnieku, viņu izsūtīt ar iespējamu piecu gadu liegumu iebraukt Šengenas valstu zonā.⁶⁸ Pašreiz nav mehānisma, kā viesstrādniekam sevi aizsargāt šādas darba devēja prettiesiskas rīcības gadījumā. Viesstrādniekiem ir arī maz iespēju cīnīties pret nepamatotu atlaišanu, jo ir dotas tikai 20 dienas, kuru laikā darba devēja lēmumu apstrīdēt. Šis termiņš ir pārāk īss, lai viesstrādnieks aizstāvētu savas tiesības, sameklējot nepieciešamo juridisko palīdzību un iesniedzot prasību pret darba devēju.⁶⁹ Jāuzsver, ka personas ar termiņuzturēšanās atļauju nevar saņemt valsts garantēto juridisko palīdzību. Arī tās personas, kuru uzturēšanās valstī ir nelegāla – proti, ja personai vairs nav pamata būt valstī, kā tas ir darba vietu zaudējušam trešās valsts pilsonim, kas Latvijā iebraucis nodarbinātības nolūkos, – nevar iegūt valsts sniegtu bezmaksas juridisko palīdzību.⁷⁰ Kaut gan nav

⁶⁶ MK noteikumi Nr. 515 "Noteikumi par ārzemniekiem nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru un finanšu līdzekļu esības konstatēšanas kārtību", spēkā no 01.08.2005., bez grozījumiem.

⁶⁷ Intervija ar NVA direktores vietnieci nodarbinātības politikas jautājumos Viju Račinsku 2008. gada aprīlī.

⁶⁸ Akule, D., Lulle, A. (2008). The challenges facing migrants from Belarus, Moldova and Ukraine on labour markets and in societies of the new EU member states: Country field research on Latvia commissioned by the Soderkoping process secretariat. International Organization for Migration. (Nepublicēts materiāls.)

⁶⁹ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ieva Liepiņu 2008. gada aprīlī.

⁷⁰ Latvijas bezmaksas juridiskās palīdzības koncepcija neparedz sniegt bezmaksas juridisko palīdzību trešo valstu pilsoņiem, kuri Latvijā uzturas nelegāli. Valsts nodrošinātas juridiskas palīdzības likums noteic, ka bezmaksas juridiskā palīdzība jānodrošina patvēruma meklētājiem, bēgļiem vai personām, kurām ir piešķirts alternatīvais statuss, ka arī tādiem ārzemniekiem, kuriem šāda palīdzība paredzēta divpusējos līgumos, ko Latvija noslēgusi ar citām valstīm, un trešo valstu (ne ES) pilsonim, ja viņš tiesiski uzturas Latvijā un ir saņēmis pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Saskaņā ar Imigrācijas likuma 56. pantu aizturētajam ārzemniekam ir tiesības sazināties ar savas valsts pārstāvniecību un saņemt savas valsts nodrošinātu juridisko palīdzību. Pētījums "Atgriešana", PMLP, Eiropas migrācijas tīkls, 2006. gads.

pieejama detalizēta informācija, uz kāda pamata trešo valstu pilsoņi no Latvijas ir izraidīti, un vai tam ir bijis sakars ar darba devēja negodprātīgu rīcību, kopējā statistika par piespiedu izraidīšanu ir apkopota. Saskaņā ar PMLP informāciju no 2003. līdz 2007. gadam pieņemts lēmums par piespiedu izraidīšanu uz Krieviju 252 gadījumos, Ukrainu – 128, Moldovu – 106, Baltkrieviju – 63, Gruziju – 31, Armēniju – 15, Azerbaidžānu – 9, Uzbekistānu – 8 gadījumos.⁷¹

Gan valsts pārvaldes, gan darba devēju pārstāvji atzīst, ka darba atļauju noformēšanas procedūra Latvijā ir laikietilpīga un dārga.⁷² Valsts nodeva par uzturēšanās atļaujas noformēšanu uz vienu gadu par vienu viesstrādnieku Latvijā līdz 2008. gada 1. jūlijam bija 533 lati,⁷³ gandrīz sešas reizes lielāka nekā Lietuvā un gandrīz astoņas reizes lielāka nekā Igaunijā. Tāpēc Latvijas darba devēji ievēd un reģistrē viesstrādniekus, piemēram, Lietuvā, bet nodarbina Latvijā uz darba komandējuma pamata.⁷⁴ Šāds konteksts arī stimulē imigrantu nelegālo nodarbinātību Latvijā, par kuras apjomu ticamus datus iegūt ir grūti.⁷⁵

Jāuzsver, ka no 2008. gada 1. jūlija izmaksas, kas jāsedz darba devējam, lai uzaicinātu un nodarbinātu trešās valsts pilsoni, ir samazinātas līdz 148 latiem gadā. Nākotnē tiks vienkāršota arī pieteikšanās procedūra, izveidojot “vienas pieturas” aģentūru (sīkāks apraksts 1. nodaļā).⁷⁶

Situācijas apraksts: Valsts valodas prasme un kvalifikācija darbam Latvijā

Darba tirgus pieejamība Latvijā ir cieši saistīta ar valsts valodas prasmi, jo lielā daļā profesiju drīkst strādāt tikai tad, ja noteiktā līmenī apgūta valsts valoda. Šādas formālas prasības pastāv saskaņā ar valsts valodas politikas vadlīnijām, kas paredz stiprināt latviešu valodas statusu.⁷⁷

Imigrantiem nepieciešamais valsts valodas prasmes līmenis ir atkarīgs no nodarbinātības valsts vai privātajā sektorā, kā arī no profesijas statusa, proti, vai tā ir reglamentēta vai nereglamentēta profesija. Reglamentētām profesijām

⁷¹ Iekšlietu ministrija (04.03.2008.). Informatīvais ziņojums par Vienotās patvēruma un migrācijas vadības sistēmas attīstības programmas 2006.–2009. gadam īstenošanu 2007. gadā. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=1890> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

⁷² Intervijas ar PMLP Migrācijas politikas nodaļas vadītāju Ilzi Briedi un LDDK Izglītības un nodarbinātības eksperti Ilonu Kiukucāni 2008. gada aprīlī.

⁷³ Iekšlietu ministrija (29.04.2008.). Informatīvais ziņojums par ekonomisko migrāciju Baltijas valstīs. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2571> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

⁷⁴ Intervija ar LDDK Izglītības un nodarbinātības eksperti Ilonu Kiukucāni 2008. gada aprīlī.

⁷⁵ Šumilo, Ē. u. c. (2007). Neregistrētās nodarbinātības novērtējums. Rīga: Latvijas Universitāte, 53. lpp.

⁷⁶ Ekonomikas ministrija (29.04.2008.). Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2008. gadam. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30329465&mode=mk&date=2008-04-29> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

⁷⁷ Izglītības un zinātnes ministrija (04.10.2006.). Valsts valodas politikas programma 2006.–2010. gadam: Informatīvā daļa. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2057> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

nepieciešamo latviešu valodas prasmes līmeni nosaka valsts, nereglamentētām profesijām – darba devējs.⁷⁸ Valdība nosaka reglamentēto profesiju sarakstu, kas skar tādas sabiedriskās intereses kā sabiedriskā drošība, veselība, tikumība, veselības aizsardzība un tā joprojām.⁷⁹

Problēmas un ieteikumi:

1. Neesošs atbalsts valsts valodas apguvei Latvijā

Prakse liecina par valsts valodas prasmes līmeņa prasību pretrunīgu lietojumu no valsts iestāžu puses, nodrošinot vai liedzot pieeju Latvijas darba tirgum trešo valstu pilsoņiem. To ilustrē gadījums, kad darba atļauja viesstrādnieku nodarbināšanai privātajā sektorā Latvijā tikusi dota, taču termiņuzturēšanās atļauja atteikta, pamatojoties ar nepietiekamām valsts valodas zināšanām.⁸⁰

Pašlaik imigrantiem nav pieejami nekādi valsts atbalstīti latviešu valodas kursi, mācību materiāli vai citi palīg līdzekļi valodas apguvei.⁸¹ Nenotiek arī valsts sadarbība ar darba devējiem, lai veicinātu valsts valodas apguvi viesstrādnieku vidū. Pašreiz valsts valodas normu ievērošanu tiek mēģināts panākt ar sodiem, nevis latviešu valodas mācīšanos viesstrādnieku vidū tiek motivēta, piedāvājot šādas iespējas. Dati par valsts valodas lietojumu imigrantu vidū vēl tiek apkopot.⁸² Lai veidotu valsts valodas apmācības programmu iebraucējiem, Valsts valodas aģentūra plāno aptaujāt viesstrādniekus par to, kādu valodu viņi izmanto ikdienas saziņā Latvijā, kā raugās uz iespējām un nepieciešamību apgūt latviešu valodu un kādi ir viņu plāni attiecībā un darbu un dzīvi valstī.⁸³

Valsts valodas kā otrās valodas apguves pieredze Latvijā ir veidojusies kopš 1995. gada. Taču latviešu valodas kā svešvalodas mācīšana atrodas attīstības sākumstadijā, un šim mērķim pieejamie metodiskie materiāli ir ļoti trūcīgi.⁸⁴

⁷⁸ MK noteikumi Nr. 44 "Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem", spēkā no 24.01.2004. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 05.06.2007. MK noteikumi Nr. 296 "Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes pārbaudes kārtību", spēkā no 01.09.2000. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 19.12.2006. Likums "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu", spēkā no 20.07.2001 ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 13.12.2007.

⁷⁹ Sīkāk par reglamentēto profesiju atzīšanu sk. Rauhvagers, A. (2002). Ārvalstu kvalifikāciju atzīšana: Rokasgrāmata diplomatzīšanas speciālistiem. Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs.

⁸⁰ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada aprīlī.

⁸¹ Intevijas ar LDDK Izglītības un nodarbinātības eksperti Ilonu Kiukucāni un Valsts Valodas aģentūras Sociolingvistikas daļas vadītāju Daigu Jomu 2008. gada aprīlī.

⁸² Intervija ar Valsts Valodas aģentūras Sociolingvistikas daļas vadītāju Daigu Jomu 2008. gada aprīlī.

⁸³ Turpat.

⁸⁴ Laiveniece, D. (2007). Iespējas skolotāju sagatavošanai darbam ar latviešu valodas kā svešvalodas apguvējiem. Konferences "Imigrantu integrācijas aspekti Latvijas sociāli ekonomiskajā vidē" rakstu krājums. Liepāja: Soli pa solim, 60.–66. lpp.

Šobrīd nav arī valsts politikas, kas nodrošinātu, ka iebrāucēji līdztekus valsts valodai mācās Latvijas vēsturi, uzzina par vietējo kultūru, vērtībām, tradīcijām. Valsts atbalsts minētā satura apgūšanai tiek piedāvāts tikai saistībā ar naturalizācijas eksāmenu pilsonības iegūšanai pēc desmit dzīves gadiem Latvijā.

Valsts līmenī nav aktualizēts arī jautājums par valdības un pašvaldību sadarbību, nodrošinot valsts valodas un vēstures apguvi imigrantu vidū. Līdz šim ir īstenotas tikai atsevišķu pašvaldību līmeņa iniciatīvas. Kā pozitīvs piemērs šeit jāmin *EQUAL* programmas ietvaros Liepājā īstenotais projekts “Soli pa solim”, kur strādāts, lai attīstītu latviešu valodas kā svešvalodas mācīšanu.⁸⁵

2. Valsts politika latviešu valodas apguvei

Valsts un nevalstisko organizāciju pārstāvji uzsver, ka jāsekmē, lai imigrantu integrācija notiek uz latviešu valodas pamata, jo tā ir kopīgā valoda, lai dažādu tautību cilvēki Latvijā varētu saprasties.⁸⁶ Ieceļojušo ārvalstnieku kopienas pārstāvji atzīst, ka latviešu valodas apgūšana veicina imigrantu integrāciju vietējā sabiedrībā.⁸⁷ Latviešu valodas zināšanas ir nepieciešamas, lai ieceļotāji varētu sekot vietējām norisēm un mijiedarboties šejienes sabiedrībā, jo tas viss ietekmē cilvēka dzīves kvalitāti. Tāpēc valstij būtu jāatbalsta latviešu valodas apguve imigrantu vidū jau drīz pēc viņu ieceļošanas. Šobrīd valsts dotē latviešu valodas apguvi tikai tiem cittautiešiem, kuru bērni mācās skolā.⁸⁸

Nākotnē paredzēts attīstīt arī latviešu valodas apguves metodiku, kas būtu orientēta uz ieceļotājiem dažādu profesiju jomās.⁸⁹ Valsts atbalsts latviešu valodas apguvei viesstrādnieku vidū palīdzētu darba devējiem ievērot valsts valodas likuma prasības.⁹⁰ Šeit būtu nepieciešama valsts sadarbība ar darba devējiem, nosakot valsts valodas apguves programmu saturu un to finansēšanas shēmu. Latvijas nepilsoņu integrācijas pieredze liecina, ka darba devēji var veicināt ieceļotāju iekļaušanos sabiedrībā. Savulaik Naturalizācijas pārvaldei bija sadarbība ar atsevišķiem uzņēmumiem, tādiem kā “Liepājas metalurģis” un “Aldaris”, kas nodrošināja darbiniekiem latviešu valodas apguvi, lai atvieglotu viņu naturalizāciju. Firms to uzskatīja kā savu cilvēkresursu attīstības stratēģiju.⁹¹ Tomēr

⁸⁵ (2007). Konferences “Imigrantu integrācijas aspekti Latvijas sociāli ekonomiskajā vidē” rakstu krājums. Liepāja: Soli pa solim.

⁸⁶ Intervijas ar ĪUMSILS sekretariāta vadītājas vietnieci Evitu Kirilovu, Valsts Valodas aģentūras Sociolingvistikas daļas vadītāju Daigu Jomu un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības priekšsēdētāju Pēteri Krīgeru 2008. gada aprīlī.

⁸⁷ Intervijas ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri un biedrības *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieku Džordžu Stīlu 2008. gada aprīlī.

⁸⁸ Latviešu valodas apguves valsts aģentūras informācija. <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/valsts-valoda/LVAVA.html> Pēdējo reizi sk. 20.06.2008.

⁸⁹ Intervija ar Valsts Valodas Aģentūras Sociolingvistikas daļas vadītāju Daigu Jomu 2008. gada aprīlī.

⁹⁰ Intervija ar LDDK Izglītības un nodarbinātības eksperti Ilonu Kiukucāni 2008. gada aprīlī.

⁹¹ Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

sagaidāms, ka sadarbība trešo valstu ieceļotāju integrācijai starp valsti un privāto sektoru nenotiks, kamēr nebūs mainījusies imigrāciju ierobežojošā valsts politikas nostāja un birokrātiskie šķēršļi imigrantu nodarbināšanai Latvijā⁹², kamēr migrācijas politika tiks veidota, balstoties uz pieņemumu, ka Latvijā būs vienīgi cirkulārā migrācija un ka tāpēc par imigrantu integrāciju un valodas politiku nav jādomā.

3. Valodas un Latvijas vēstures integrēta apguve

Valsts valodas mācīšanās apjomīga pieredze ir uzkrāta Latviešu valodas apguves valsts aģentūrai, kura līdz šim ir nodrošinājusi iespēju apgūt latviešu valodu citautiešiem. Taču ES kopīgie pamatprincipi par imigrantu integrāciju iesaka valodas kursus ieceļotājiem organizēt kopā ar izglītošanu par sabiedrību, vēsturi un kultūru. Lai to darītu, valsts līmenī jāvienojas par to, kas ieceļotājiem šādos kursos būtu jāma. ⁹³

Kultūras biedrības un NVO tiek uzlūktas kā dabiski centri, lai palīdzētu imigrantiem iekļauties Latvijā. ⁹⁴ Nelielā apjomā valsts finansēja Rumāņu–moldāvu biedrību, lai tā palīdzētu savu etnisko grupu viesstrādniekiem Latvijā saprast savas tiesības, taču valsts valodas un vietējo tradīciju mācīšanu tas šobrīd neietver. ⁹⁵

3. Ieceļotāju bērnu izglītība

Situācijas apraksts: Iekļaušanās vispārējā izglītības sistēmā

Valsts nenodrošina izglītības pieejamību visiem imigrantu bērniem Latvijā vienlīdzīgā apjomā, lai gan Latvijā ir obligāta pirmsskolas izglītība (5–6 gadus veciem bērniem) un pamatskolas izglītība (to var turpināt iegūt līdz 18 gadu vecumam). ⁹⁶ Ieceļotāju grupā tiesības uz valsts apmaksātu izglītību ir tām personām un viņu bērniem, kam ir izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja vai arī viņi ir ES pilsoņi ar termiņuzturēšanās atļauju Latvijā. Valsts apmaksāta izglītība nav pieejama tiem trešo valstu pilsoņu bērniem, kuru vecākiem ir termiņuzturēšanās atļauja.

Valsts un pašvaldību izglītības iestādēs mācības notiek latviešu valodā, vai arī īstenojot mazākumtautību izglītības programmu, kurai likums ļauj 40 procentus

⁹² Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

⁹³ Turpat.

⁹⁴ Intervijas ar Naturalizācijas pārvaldes priekšnieces vietnieci Solvitu Vību un Cilvēktiesību centra pētnieci Sigita Zankovsku-Odiņu 2008. gada aprīlī.

⁹⁵ Intervija ar ĪUMSILS sekretariāta vadītājas vietnieci Evitu Kirilovu 2008. gada aprīlī.

⁹⁶ Izglītības likums, spēkā no 01.06.1999. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 19.12.2006.

no mācību satura pasniegt krievu, poļu, ukraiņu vai kādā citā Latvijas mazākumtautību valodā. Lai imigrantu bērni, kuru vecākiem ir termiņuzturēšanās atļauja, varētu mācīties valsts vai pašvaldības iestādē, viņiem jānoslēdz līgums ar skolu, kas paredz arī mācību maksu.⁹⁷ Šī maksa katrā pašvaldībā var būt atšķirīga. Imigrantu bērni var arī mācīties privātajās mācību iestādēs, kur jāapgūst valsts valoda tādā apjomā, kas ļautu saņemt dokumentu par pamata vai vidējo izglītību.

Problēmas un ieteikumi: Sistēmas trūkums iekļaušanai vispārējā izglītībā

Neraugoties uz to, ka mācības lielākoties notiek latviešu valodā, valstī nav sistēmas, kā imigrantu bērniem, nākot no citas valodas, kultūras, izglītības vides, iekļauties Latvijas izglītības sistēmā.⁹⁸ Pastāv tikai plāni izstrādāt speciālas programmas, kas ļautu bērniem no citas kultūrvides iekļauties Latvijas skolās.⁹⁹

Nav apkopotu datu par to, cik daudz, kur un ar kādām sekmēm Latvijā mācās šie skolēni. Taču šādi dati ir nepieciešami, lai varētu spriest, cik vienlīdzīgās pozīcijās ar vietējo iedzīvotāju bērniem atrodas jaunie sabiedrības locekļi.¹⁰⁰ Datu trūkums par imigrantu bērnu iekļaušanos Latvijas vispārējās izglītības sistēmā liedz spriest par to, vai šobrīd tā ir tikai teorētiska vai praktiska problēma. Vienīgā informācija par iekļaušanās praksi, ko IZM piedāvā, ir par trīs patvēruma meklētājiem no Somālijas, kas mācās Cēsu rajona Rāmuļu pamatskolā. Cēsu rajona izglītības pārvalde nodrošina šiem skolēniem papildu mācību stundas latviešu valodas apguvei un IZM finansē mācību līdzekļu iegādi patvēruma meklētājiem atbilstoši Rāmuļu pamatskolas pieprasījumam.¹⁰¹

Bažas rada pedagogu sagatavotība darbam ar dažādu kultūru bērniem. Patlaban skolotājiem ir pieejami starpkultūru izglītības kursi, kurus piedāvā Izglītības attīstības centrs. Kursu apmeklēšana nav obligāta, un, kā liecina aptaujas dati, skolotāji no skolām ar latviešu mācību valodu par tiem izrāda visai maz interesi.¹⁰² Par nepieciešamību pilnveidot skolotāju starpkultūru saskarsmes prasmes un dažādību izpratni liecina arī skolotāju tolerances pētījums, kurā konstatēts, ka skolotājiem trūkst skaidrības par to, ko aptver tolerances jēdziens, un cieņai

⁹⁷ Intervijas ar IZM Vispārējās izglītības departamenta Izglītības attīstības nodaļas direktora vietnieku Valdi Bogdanovu 2008. gada aprīlī un maijā.

⁹⁸ Intervijas ar IZM Vispārējās izglītības departamenta Izglītības attīstības nodaļas direktora vietnieku Valdi Bogdanovu un Cilvēktiesību centra pētnieci Sigitu Zankovsku-Odiņu 2008. gada aprīlī un maijā.

⁹⁹ Intervija ar IZM Vispārējās izglītības departamenta Izglītības attīstības nodaļas direktora vietnieku Valdi Bogdanovu 2008. gada maijā.

¹⁰⁰ Intervija ar Cilvēktiesību centra pētnieci Sigitu Zankovsku-Odiņu 2008. gada aprīlī.

¹⁰¹ Intervijas ar IZM Vispārējās izglītības departamenta Izglītības attīstības nodaļas direktora vietnieku Valdi Bogdanovu un Cilvēktiesību centra pētnieci Sigitu Zankovsku-Odiņu 2008. gada aprīlī un maijā.

¹⁰² Golubeva, M. (2006). Dažādības integrācija valsts vispārējās izglītības sistēmā. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 39. lpp.

pret dažādību ir gadījuma raksturs.¹⁰³ Paši skolotāji atzīst, ka nezinās, kā rīkoties, palielinoties to skolēnu skaitam, kas nāk no atšķirīgām kultūrām un tradīcijām.¹⁰⁴

4. Imigrantu politiskā līdzdalība

Situācijas apraksts: Politiskās tiesības

Visiem trešo valstu pilsoņiem politiskās tiesības Latvijā ir minimālas. Viņiem nav balsstiesību parlamenta un pašvaldību vēlēšanās.¹⁰⁵ Viņi arī nevar iesaistīties politisko partiju darbībā un veidot politiskās asociācijas.¹⁰⁶ Taču *de jure* trešo valstu pilsoņiem (ja tie ir saņēmuši uzturēšanās un darba atļauju) tiek nodrošinātas politiskās līdzdalības iespējas, iesaistoties biedrību, arodbiedrību un sabiedrisko organizāciju darbībā.

Sabiedrisko organizāciju Latvijā var dibināt un par tās biedru kļūt jebkura pilngadīga persona, kas reģistrējusies iedzīvotāju reģistrā.¹⁰⁷ Tas nozīmē, ka, ja imigrants ir saņēmis legālu uzturēšanās atļauju un deklarējis savu dzīvesvietu, viņam ir tiesības darboties sabiedriskā organizācijā. Biedrību ir tiesīga dibināt jebkura fiziska persona.¹⁰⁸ Arodbiedrībā var darboties jebkurš Latvijas iedzīvotājs, kurš strādā vai mācās, tajā skaitā arī imigranti.¹⁰⁹ Arī Darba likums reglamentē, ka ikviens darba ņēmējs, lai aizstāvētu savas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, kā arī uz taisnīgu darba samaksu, bez jebkādas tiešas vai netiešas diskriminācijas var apvienoties organizācijās un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas sociālās, ekonomiskās un profesionālās tiesības un intereses.¹¹⁰

Problēmas un ieteikumi:

1. Ieceļotāju vāja organizētība un iekļaušana politikas veidošanā

Kaut gan imigrantiem ir ļauts pašorganizēties, šobrīd ir ļoti maz sabiedrisko organizāciju un biedrību, kas tieši nodarbojas ar imigrantu pārstāvību un iestājas par imigrantu sociālajām, ekonomiskajām un politiskajām tiesībām. Ir atsevišķas

¹⁰³ Austers, I., Golubeva, M., un Strode, I. (2007). Skolotāju tolerances barometrs. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, 19. lpp.

¹⁰⁴ Turpat.

¹⁰⁵ Pilsētu, domes, novadu un pagastu pašvaldību vēlēšanu likums, spēkā no 25.01.1994. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 16.03.2008. (5. pants).

¹⁰⁶ Politisko partiju likums, spēkā no 01.01.2007., bez grozījumiem (26. panta 1. daļa).

¹⁰⁷ Likums "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām", spēkā no 29.12.1992. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 31.03.2004. (5.–6. un 8. pants).

¹⁰⁸ Biedrību nodibinājuma likums, spēkā no 01.04.2004. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 02.11.2006. (23. panta 2. daļa un 25. pants).

¹⁰⁹ Likums "Par arodbiedrībām", spēkā no 02.01.1991. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 09.06.2005.; Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada maijā.

¹¹⁰ Darba likums, spēkā no 01.06.2002. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 11.10.2006. (8. pants).

mazākumtautību biedrības, kas līdzās savam primārajam uzdevumam, savas kultūras popularizēšanai un saglabāšanai Latvijā, iesaistās arī konsultatīvās politiskās diskusijās, kuras netieši skar arī ar imigrācijas jomu saistītus jautājumus.¹¹¹ Tomēr kopumā sabiedrisko organizāciju, kas darbojas ar imigrantu jautājumiem, pašorganizācija ir ļoti vāja un viņu politiskā vai sociālā līdzdalība nav manāma.¹¹²

Pastāvošo biedrību pārstāvji norāda, ka tikai pēdējā pusotra gada laikā viņi tiek iesaistīti konsultatīvās politiskās diskusijās, bet reizē arī atzīst, ka ne vienmēr viņu viedoklis tiek ņemts vērā un dažreiz viņu līdzdalībai ir tikai formāla nozīme.¹¹³ Turklāt organizācijas nav tikušas konsultētas tieši par imigrācijas un imigrantu integrācijas jautājumiem, bet par tolerances un iecietības politikas veidošanu Latvijā.¹¹⁴

Viens iemesls tam ir fakts, ka konsultatīvie mehānismi kopumā Latvijā vēl ir ļoti vāji un formāli veidojumi, kā arī trūkst skaidru kritēriju, pēc kādiem tiek izraudzīti pārstāvji konsultatīvajās padomēs. Tāpēc tajās pārsvarā piedalās izvirzītajai politiskajai diskusijai ērtu viedokļu paudēji.¹¹⁵ Otrs iemesls ir tāds, ka imigranti konsultatīvajās struktūrās netiek pārstāvēti, jo nacionālajā politikā viņi vispār nefigurē kā kategorija, līdz ar to netiek paredzētas viņu iespējas vai tiesības.¹¹⁶ Šā iemesla dēļ arī normatīvie akti nepieprasa, lai imigranti būtu pārstāvēti pie dažādām valsts pārvaldes institūcijām.¹¹⁷

ĪUMSILS (Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta) izstrādātais ilgtermiņa politikas plānošanas dokumenta "Sabiedrības Integrācijas pamatnostādnes 2008.–2019. gadam" projekts paredz uzlabot imigrantu politiskās līdzdalības iespējas. Plānots noteikt, ka visām sabiedrības grupām ir vienlīdzīgas iespējas līdzdarboties lēmumu pieņemšanā.¹¹⁸ ĪUMSILS ir izveidota arī konsultatīvā padome, kas nodarbosies ar imigrantu integrācijas jautājumiem, taču padome vēl ne reizi nav sasaukta, jo pašlaik notiek imigrantu (trešo valstu valstspiederīgo) integrācijas viena gada un daudzgadu programmas izstrāde un saskaņošana ar Eiropas Komisiju.¹¹⁹ ĪUMSILS vēl nav konkrēti definējis, kas būs

¹¹¹ Piemēram, Arābu kultūras biedrība un *Afrolat*.

¹¹² Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījuma centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

¹¹³ Intervijas ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri un biedrības *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieku Džordžu Stīlu 2008. gada aprīlī.

¹¹⁴ Intervija ar *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieku Džordžu Stīlu 2008. gada aprīlī.

¹¹⁵ Intervijas ar Latvijas Cilvēktiesību centra pētnieci Sigitu Zankovsku-Odiņu un LU Sociālo un politisko pētījuma centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

¹¹⁶ Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī

¹¹⁷ Turpat.

¹¹⁸ ĪUMSILS (2007). Sabiedrības integrācijas pamatnostādnes 2008.–2018. gadam: projekts. Rīga: ĪUMSILS, 8.–9. lpp.

¹¹⁹ Pašlaik ĪUMSILS izstrādā trešo valstu pilsoņu integrācijas programmas viena gada un daudzgadu stratēģiju, kas paredz arī uzlabot trešo valstu pilsoņu uzņemšanu. Šis "Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonds" tiek izstrādāta saskaņā ar Eiropas Komisiju.

konsultatīvās padomes dalībnieki.¹²⁰ Tiek plānots, ka tās būs NVO, kas pārstāv imigrantu intereses, kā arī tiešs imigrantu viedoklis varētu tikt uzklauts, veicot pētījumus, kuru respondenti ir paši imigranti.¹²¹

Šajā situācijā īpaši svarīgi uzsvērt, ka imigrantu līdzdalībai politikas plānošanā būtu jāsaņem jau ar programmu izstrādāšanu, kuras skar dažādas ar imigrāciju saistītas jomas. Tas nodrošinātu, ka jau politikas veidošanas stadijā tiktu ņemts vērā imigrantu viedoklis.

2. Ieceļotāju neiekļaušanās arodbiedrībās

Imigrantu dalība arodbiedrībās sekmētu imigrantu iekļaušanos politiskajos un sabiedriskajos procesos, jo arodbiedrībām ir tiesības piedalīties tādu ekonomiskās un sociālās attīstības programmu, likumu un citu normatīvo aktu izstrādāšanā, kuri skar darba apstākļus un samaksu, cenu veidošanos, sociālo apdrošināšanu un nodrošināšanu, veselības aizsardzību un citus darba un sociālās attīstības jautājumus.¹²² Taču pašreiz arodbiedrībās imigranti nedarbojas.¹²³ LBAS (Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība) likumu par arodbiedrībām interpretē atšķirīgi no citiem pētījumā iesaistītajiem ekspertiem, kas norāda, ka imigrantiem ir tiesības būt par arodbiedrību biedriem. LBAS imigrantus nepārstāv, jo uzskata, ka likums ļauj pārstāvēt tikai pastāvīgos Latvijas iedzīvotājus.¹²⁴ Jāuzsver, ka LBAS nevar noteikt pienākumu pārstāvēt imigrantus, jo LBAS kā nevalstiska organizācija pati lemj par savu biedru loku.

3. Imigrantu politisko tiesību paplašināšana

Lai veicinātu imigrantu politisko un pilsonisko līdzdalību saskaņā ar ES izstrādātajiem kopējiem pamatprincipiem sekmīgai imigrantu integrācijai ES dalībvalstīs (*the Common Basic Principles for Immigrant integration policy in the EU*), tiek rekomendēts veicināt imigrantu līdzdalību demokrātiskos procesos. Tas panākams, dodot iespēju imigrantiem balsot pašvaldību vēlēšanās, nodrošinot viņu pārstāvību konsultatīvajā politikā, īpaši jautājumos, kas skar imigrāciju, kā arī ļaujot imigrantiem darboties politiskajās partijās. Trešo valstu pilsoņiem, kas saņēmuši pastāvīgās uzturēšanās atļauju, ir iespēja balsot pašvaldību vēlēšanās virknē ES dalībvalstu – Beļģijā, Čehijā, Somijā, Ungārijā, Īrijā, Lietuvā, Luksemburgā, Portugālē, Slovākijā, Slovēnijā, Zviedrijā, Spānijā, Grieķijā. Savukārt Portugālē, Dānijā, Spānijā un Francijā ir izveidotas konsultatīvās padomes, kurās tiek

¹²⁰ Intervija ar ĪUMSILS Sabiedrības integrācijas politikas departamenta direktores vietnieci Ritu Klimkāni 2008. gada aprīlī.

¹²¹ Turpat.

¹²² Likums "Par arodbiedrībām", spēkā no 02.01.1991. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 09.06.2005. (7. pants); Intervija ar Cilvēktiesībucentra pētnieci Sigitu Zankovsku-Odiņu 2008. gada aprīlī.

¹²³ Intervija ar Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības priekšsēdētāju Pēteri Krīgeru 2008. gada aprīlī.

¹²⁴ Turpat.

pārstāvēti imigranti un kuras nodarbojas ar imigrantu integrācijas jautājumiem.¹²⁵ Bet Īrijā, kur pašreiz ir nodarbināts arī daudz Latvijas pilsoņu, imigrantiem ir dota iespēja iesaistīties politisko partiju darbībā un paredzēts, ka 2009. gada pašvaldību vēlēšanās atsevišķas partijas kā savus kandidātus izvirzīs imigrantus.¹²⁶

Arī politikas teorija norāda uz nepieciešamību pēc iekļaušanas politikas (*politics of inclusion*), kas nozīmē, ka demokrātiskā valstī ikvienam iedzīvotājam ir jānodrošina politiskās līdzdalības iespējas, jo tas ir pamats, kā radīt imigrantam sajūtu, ka viņš ir piederīgs mītnes valstij. Īpaši jāņem vērā, ka daudzi no šiem imigrantiem savu piederību mītnes valstij jau apliecina, strādājot šajā valstī un maksājot tai nodokļus. Imigrantu izslēgšana no līdzdalības demokrātiskajos procesos mītnes valstī ilgtermiņā var kļūt par augsni imigrantu politiskām kustībām, kas rada vidi sociāliem un politiskiem nemieriem.¹²⁷

Līdz ar to būtu vēlams, ka Latvijā kā ES dalībvalstī imigrantiem būtu iespējas balstot pašvaldību vēlēšanās un iesaistīties politisko partiju darbībā, politiskajām partijām un valdībai atbalstot imigrantu politisko līdzdalību, kas šobrīd netiek darīts. Piemēram, lai mobilizētu imigrantus līdzdarboties politikā, partiju programmas un dokumenti ir jāpadara pieejami dažādām imigrantu grupām.¹²⁸

Imigrantu politisko līdzdalību var veicināt arī viņu iekļaušana valsts un pašvaldību konsultatīvajā politikā. Lai gan šobrīd jau tiek nodrošinātā minimāla imigrantu pārstāvība pie atsevišķām konsultatīvajām struktūrām, tai būtu jāklūst par obligātu praksi. Imigrantu līdzdalība jāreglamentē normatīvajos aktos un īpaši – imigrantus saistošas politikas veidošanā.¹²⁹

Tāpat būtu jāveicina imigrantu iespējas līdzdarboties arodbiedrībās¹³⁰, kas dotu iespējas aizstāvēt savas sociālās un ekonomiskās tiesības, kā arī veicinātu imigrantu politiskās līdzdalības nostiprināšanos. Svarīgi, lai imigrantiem informācija par viņu politiskās līdzdalības iespējām būtu viegli pieejama.

Būtiski, ka ieceļotāju politiskā atsvešinātība var veidot līdzīgu situāciju, kā tas ir noticis ar Latvijas nepilsoņu integrāciju, proti, ka sabiedrībā ir cilvēki, kas nejutas piederīgi valstij, nevar ietekmēt lēmumus un kuru cilvēkpotenciāls netiek izmantots.¹³¹ Tam ir sociālas un politiskas sekas, kas negatīvi ietekmēs sabiedrību.

¹²⁵ European Commission. (2007). Third annual report on migration and integration. Brussels: European Commission. http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/immigration/docs/com_2007_512_en.pdf Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹²⁶ Funning, B. *et al.* (2007). Irish political parties, immigration and integration in 2007. Dublin: University College Dublin. <http://www.ucd.ie/mcri/Political%20Parties.%20Immigration%20and%20Integration.pdf> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹²⁷ Castles, S., Davidson, A. (2000). Citizenship and migration: Globalization and the politics of belonging. New York, NY: Routledge.

¹²⁸ Turpat.

¹²⁹ Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

¹³⁰ Intervija ar Cilvēktiesību un pētnieci Sigitu Zankovsku-Odiņu 2008. gada aprīlī.

¹³¹ Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

5. Pretdiskriminācijas regulējums imigrācijas kontekstā

Situācijas apraksts: Diskriminācijas aizliegums Latvijā

Diskriminācijas aizlieguma normas, kas definētas Latvijai saistošos starptautiskos un ES dokumentos, Latvijas likumdošanā ir integrētas daļēji.¹³² Līdz ar to likumdošanā ir atrodamas pretrunas, kas atsevišķos gadījumos var tikt diskriminējoši izmantotas attiecībā pret trešo valstu pilsoņiem Latvijā.

Latvijai ir saistošas divas EK pieņemtās direktīvas – Rasu direktīva un Nodarbinātības direktīva. Latvijā nav pieņemts atsevišķs diskriminācijas novēršanas likums, bet abu direktīvu normas ir iestrādātas atsevišķos likumos, kuri skar direktīvās minētās jomas.¹³³ Šobrīd darba un sociālajā jomā diskriminācijas aizliegums ir noteikts korekti un izsmeljoši.¹³⁴ Administratīvo pārkāpumu kodekss un Krimināllikums ietver normas, lai novērstu diskriminējošus aizskārumus un nacionālā naida kurināšanu. Pretdiskriminācijas normas šobrīd vēl nav iestrādātas Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, kas paredzētu atšķirīgu attieksmes aizliegumu pret dažādām sabiedrības grupām, publiski piedāvājot vai pārdodot preces, vai sniedzot pakalpojumus.¹³⁵ Vispārīgas diskriminācijas aizliegums Latvijas likumdošanā ir reglamentēts arī virknē citu likumu.¹³⁶

Tos trešo valstu pilsoņus un viņu ģimenes locekļus, kuri Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, atsevišķos gadījumos likumdošana noliek nevienlīdzīgā situācijā salīdzinājumā ar vietējiem iedzīvotājiem, pastāvīgo uzturēšanās atļauju saņēmēšajiem un EK pastāvīgā iedzīvotāja statusu saņēmēšajiem.

Īpaši sliktā situācijā ir bērni, kas šeit uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju, jo viņiem nav pieejama pat valsts garantēta izglītība. Tas negatīvi ietekmē viņu labklājību un tālāko attīstību. Toties ES valstu pilsoņu, kuriem ir izsniegta termiņuzturēšanās atļauja, bērniem ir vienlīdzīgas tiesības iegūt izglītību kā Latvijas pilsoņiem un Latvijas nepilsoņiem.¹³⁷ Situācija attiecībā uz bērniem ar termiņuzturēšanās atļauju nonāk pretrunā ar Latvijas Bērnu tiesību aizsardzības likumu, kurš noteic, ka “bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem”.¹³⁸ Situācija,

¹³² Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Līgu Biksinieci 2008. gada maijā.

¹³³ Pūce, I. (2005). Diskriminācijas novēršanas likums Latvijā. Capacity building of civil society dealing with anti-discrimination: Training manual. Brussels: Human European Consultancy in Partnership with the Migration Policy Group, 33. lpp. http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/civil/trainman_lv.pdf Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹³⁴ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Līgu Biksinieci 2008. gada maijā.

¹³⁵ Turpat.

¹³⁶ Djačkova, S. (2007). Latvijas situācija diskriminācijas novēršanā. Rīga: Latvijas Cilvēktiesību centrs. www.humanrights.org.lv/upload_file/djackova.ppt Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹³⁷ Izglītības likums, spēkā no 01.06.1999. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 19.12.2006.

¹³⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likums, spēkā no 22.07.1998. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.03.2007.

kurā atrodas bērni ar termiņuzturēšanās atļaujām, Latvijā neatbilst starptautiskajām tiesībām, kas paredz, ka visiem bērniem ir jābūt iespējām obligāti un bez maksas saņemt vismaz pamatskolas izglītību. Tāpat visiem bērniem ir jānodrošina iespēja saņemt pilnvērtīgu veselības aprūpi.¹³⁹

Šajā situācijā ir būtiski norādīt, ka personu ar termiņuzturēšanās atļaujām status valstī, pēc definīcijas, pieļauj mazāku tiesību kopumu, taču šiem tiesību ierobežojumiem jābūt objektīvi pamatotiem, it īpaši bērnu tiesību gadījumā.¹⁴⁰ Atsevišķos gadījumos šāda atšķirīga attieksme var tikt uzskatīta par diskrimināciju.¹⁴¹

Kopumā Latvijā šobrīd ir maz reģistrētu sūdzību, uz tādiem diskriminācijas iemesliem, kā rase, ādas krāsa, valoda, reliģija, tautība, nacionālā vai etniskā izcelsme.¹⁴² Tomēr tas atspoguļo nevis patieso situāciju, bet drīzāk norāda, ka diskriminācijas upuriem nav pietiekamas informācijas par savām tiesībām, un līdz ar to viņi nevērsas pēc palīdzības valsts iestādēs.¹⁴³ Lai novērstu diskrimināciju, Latvijā ir pieņemta nacionālā programma iecietības veicināšanai. Par programmas saturu 2009.–2013. gadam joprojām tiek politiski diskutēts.¹⁴⁴ Jaunais programmas projekts tiek kritizēts kā deklaratīvs un neefektīvs, jo tas konkrēti nenosauc tās sabiedrības grupas, pret kurām izpaužas neiecietība. Tas ierobežo iespējas nākotnē veikt pasākumus, lai novērstu neiecietību, kas var izpausties kā aizskaršana, diskriminācija vai pat vardarbība pret konkrētu sabiedrības grupu pārstāvjiem.¹⁴⁵ Tas nozīmē, ka būs dota iespēja ignorēt kādu sabiedrības daļu.¹⁴⁶

¹³⁹ ANO Bērnu tiesību deklarācija (1959). 7. un 4. princips. http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=96 Pēdējo reizi sk. 18.06.2008.

¹⁴⁰ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Līgu Biksinieci 2008. gada aprīlī.

¹⁴¹ Turpat.

¹⁴² 2006. gadā saņemtas 9 rakstveida sūdzības un 40 mutvārdu konsultācijas saistībā ar diskrimināciju rases vai tautības dēļ, 14 rakstveida sūdzības un 14 mutvārdu konsultācijas saistītas ar diskrimināciju valodas dēļ. Informācijas avots – intervija ar Tiesībsarga juriskonsulti Ievu Liepiņu 2008. gada aprīlī un Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību trešais ziņojums par Latviju (29.06.2007.). Strasbūra: ECRI, 15. lpp.

¹⁴³ Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI, 15. lpp.

¹⁴⁴ Jaunās programmas projekts tiek kritizēts kā deklaratīvs un neefektīvs, jo tas konkrēti nenosauc tās sabiedrības grupas, pret kurām izpaužas neiecietība. Tas ierobežo iespējas nākotnē veikt pasākumus, lai novērstu neiecietību, kas var izpausties kā aizskaršana, diskriminācija vai pat vardarbība pret konkrētu sabiedrības grupu pārstāvjiem. Tas nozīmē, ka būs dota iespēja ignorēt kādu sabiedrības daļu. Par to, ka neiecietības novēršana nav politiska prioritāte, liecina arī finansējuma samazinājums iecietības programmas īstenošanai. Būtiski, ka rasisma un cita veida diskriminācijas jautājumi Latvijā ir grūti risināmi, jo netiek atzīts, ka imigranti ir un būs. Informācijas avoti: intervijas ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Līgu Biksinieci, LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku, IUMSILS Sabiedrības integrācijas un politikas departamenta direktore vietniece Ritu Klimkāni 2008. gada aprīlī, kā arī Zankovska-Odiņa, S. (2008). Plastilīna iecietība. [politika.lv](http://www.politika.lv). <http://www.politika.lv/index.php?id=15486> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹⁴⁵ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Līgu Biksinieci 2008. gada aprīlī.

¹⁴⁶ Zankovska-Odiņa, S. (2008). Plastilīna iecietība. [politika.lv](http://www.politika.lv/index.php?id=15486). <http://www.politika.lv/index.php?id=15486> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

Problēmas un ieteikumi:

1. Imigrantu diskriminācijas novēršana

Pamatojoties uz ES, kā arī uz starptautiskajiem dokumentiem, Latvijai vēl ir jāpildinveido pretdiskriminācijas normas. Ņemot vērā Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību rekomendācijas, Latvijai jāratificē un jāiekļauj Latvijas tiesību normās "Starptautiskā konvencija par migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību", "Eiropas Konvencija par pilsonību" un "Eiropas konvencija par viesstrādnieku juridisko statusu".¹⁴⁷ Šie dokumenti ir būtiski, jo reglamentē imigranta tiesības uz sociālo un ekonomisko drošību, kā arī politiskās tiesības un politiskās līdzdalības iespējas uzņēmējvalstī.¹⁴⁸

Kā jau tika minēts, tiesību ierobežojumiem attiecībā uz imigrantiem ar termiņuzturēšanās atļauju ir jābūt objektīvi pamatotiem, īpaši bērnu tiesību gadījumā.¹⁴⁹ Bažas par objektīvu pamatojumu rada pašreizējie imigrantu bērnu tiesību ierobežojumi, kas ir pretrunā ar Latvijas un starptautisko likumdošanu, kā arī ar ES kopīgajiem pamatprincipiem par imigrantu integrāciju. No tiem izriet, ka valstij ir jāpanāk šo bērnu piekļuve valsts apmaksātajai izglītības sistēmai un veselības aprūpei, lai nodrošinātu šo bērnu sociālo labklājību un attīstību.

Administratīvo pārkāpumu kodeksa un Krimināllikuma normas diskriminācijas jomā netiek efektīvi piemērotas, jo policija rasistiskus uzbrukumus bieži izmeklē kā huligānismu, nevis kā rasistisku vardarbību. Tas ir viens no iemesliem, kāpēc šobrīd skaitliski ir diezgan maz reģistrētu diskriminācijas gadījumu.¹⁵⁰ Lai to novērstu, institūcijām ir jānodrošina tālākizglītība tiesnešiem, prokuroriem un policijai, lai veicinātu izpratni par jautājumiem, kas saistīti ar rasismu un rasu diskrimināciju.¹⁵¹ Šobrīd, palielinoties migrācijai, policija nav sagatavota efektīvi cīnīties ar diskrimināciju.¹⁵²

¹⁴⁷ Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI, 7. lpp.

¹⁴⁸ Starptautiskā konvencija par migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību paredz, ka strādājošiem migrantiem tādos aspektos kā darba stundas, virsstundas, apmaksāts atvaļinājums, drošība, veselības aprūpe u. c. ir pieejama tāda pati palīdzība kā uzņēmējvalsts pilsoņiem. Konvencija par ārzemnieku piedalīšanos sabiedriskajā dzīvē prasa, lai ārzemju rezidentiem vietējā līmenī pakāpeniski tiktu piešķirtas pilsoniskās un politiskās tiesības. Avots: Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI.

¹⁴⁹ Intervija ar Tiesībsarga biroja juriskonsulti Līgu Biksinieci 2008. gada maijā.

¹⁵⁰ 2005. gadā nacionālās vai rasu vienlīdzības pārkāpšanas un nacionālā vai rasu naida izraisīšanas dēļ tiesvedībā bija 13 lietas. Šīs lietas lielākoties attiecas uz rasistiskiem izteikumiem, bet ir arī lietas par rasistisku vardarbību. Lielākā daļa no 2005. un 2006. gadā ierosinātajām lietām joprojām ir izmeklēšanas stadijā, bet vairākas pārkvalificētas par huligānismu vai slēgtas pierādījumu trūkuma vai citu iemeslu dēļ. 2007. gadā ierosinātas 12 lietas. Tikai neliela daļa šo lietu nonākušas līdz tiesai un beigušas ar vainīgā notiesāšanu. Informācijas avots: Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI, 11. lpp.

¹⁵¹ Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI, 12. lpp.

¹⁵² Turpat.

2. Diskriminējošas attieksmes izpausmes

Pēc Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību atzinuma, Latvijā diskriminācija izpaužas ikdienas saskarsmē, īpaši pret citas rases, reliģiskās, nacionālās un etniskās piederības pārstāvjiem.¹⁵³ Diskriminējoši izteikumi parādās masu medijos, visvairāk presē un internetā, kā arī politiķu izteikumos.¹⁵⁴ Nepieciešams, lai tādi resori kā Iekšlietu ministrija, Tieslietu ministrija un Izglītības un zinātnes ministrija aktīvāk iesaistītos izpratnes veicināšanā par tolerantu attieksmi un diskriminācijas novēršanā. Piemēram, policijas bieži savā darbā nav toleranta pret citas rases pārstāvjiem.¹⁵⁵ Tāpat izglītības politikas veidotāji nereti izvairās no tolerances jautājumu akcentēšanas politikas dokumentos.¹⁵⁶

Diskriminācija sastopama arī izglītības sistēmā. Ir gadījumi, kad skolas atsakās uzņemt klasēs tumšādainus bērnus.¹⁵⁷ Augstskolās atsevišķi profesori ir diskriminējoši izturējušies pret studentiem viņu rases, etniskās vai reliģiskās piederības dēļ.¹⁵⁸ Atsevišķi profesori ir pauduši personu aizskarošus izteikumus, kas balstīti uz aizspriedumiem, piemēram, nosaucot arābu izcelsmes studentu par teroristu.¹⁵⁹ Lielākoties šie gadījumi netiek juridiski risināti, jo cilvēki ir iebiedēti un nevēlas radīt nepatīkšanas,¹⁶⁰ kas liecina par imigrantu sajūtu, ka Latvijas valsts neaizstāvēs viņu tiesības netikt diskriminētiem.

Ir gadījumi, kad pēc izskata atšķirīgi ārvalstu studenti tiek pakļauti fiziskai vardarbībai.¹⁶¹ 2004. gadā veiktais pētījums, kurā tika intervēti vizuāli atšķirīgu etnisko grupu un citas rases ārvalstnieki Latvijā, atklāj, ka gandrīz ikviens no respondentiem piedzīvojis reālu fizisku vardarbību.¹⁶² Tomēr gan intervējamie, gan

¹⁵³ Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI, 26. lpp. http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country_approach/latvia/ Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹⁵⁴ Golubeva, M., Kažoka, I., Rozukalne, A. (2007). Shrinking citizenship. Analytical report on the monitoring of printed media, parliamentary debates and legislative initiative concerning civic participation in Latvia. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS. Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI, 27. lpp.

¹⁵⁵ Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI, 23. lpp.

¹⁵⁶ Austers, I., Golubeva, M. un Strode, I. (2007). Skolotāju tolerances barometrs. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS.

¹⁵⁷ Intervijas ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri 2008. gada aprīlī.

¹⁵⁸ Intervijas ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri un *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieku Džordžu Stīlu 2008. gada aprīlī.

¹⁵⁹ Intervijas ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri 2008. gada aprīlī.

¹⁶⁰ Intervijas ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri un *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieku Džordžu Stīlu 2008. gada aprīlī.

¹⁶¹ Intervija ar *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieku Džordžu Stīlu 2008. gada aprīlī.

¹⁶² Šūpule, I., Krastiņa, L., Peņķe, I., Krišāne, J. (2004). Etniskā tolerance un Latvijas sabiedrības integrācija. Rīga: Baltijas Sociālo zinātņu institūts, 30.–44. lpp.

pētījuma autori arī atzīst, ka ir grūti izvērtēt, vai visi šie vardarbības gadījumi ir rasistiski pamatojami.

3. Iecelotāju integrāciju veicinošas vides veidošana

Sabiedrības integrācija ir abpusējs process, kad iebrucējiem jācenšas iekļauties vietējā sabiedrībā un tai savukārt tas jāatbalsta. Tātad tas, kā imigranti iekļausies vietējā vidē, būs atkarīgs arī no vietējās sabiedrības attieksmes. Lai mazinātu Latvijas sabiedrības negatīvo attieksmi pret ieceļotājiem, būtu jāvairo šejieniēšu apziņa, ka ikviens sabiedrības loceklis, arī ieceļotājs darba nolūkā, dod savu ieguldījumu Latvijas ekonomikā un ir cilvēks ar tiesībām uz kvalitatīviem dzīves apstākļiem.¹⁶³ Tāpēc nepieciešams atzīt gan ieceļotāju klātbūtnes ekonomisko, gan cilvēcisko nozīmi. Atbildība par sabiedriskās domas veidošanu pret imigrantiem jāuzņemas politiķiem¹⁶⁴ un masu medijiem, kam vairāk būtu jāsniedz objektīva, skaidrojoša, nevis sensacionāla informācija par to, kāpēc cilvēki ir ieradušies Latvijā un ko tas Latvijai dod.¹⁶⁵ Arī laikrakstu redaktoriem būtu jāiedziļinās informācijā par diskrimināciju un tās novēršanu, par nauda runu un tās sekām, kā arī par Eiropas politiku iecietības veicināšanās jomā.¹⁶⁶ Bet žurnālistu profesionālajā organizācijām būtu daudz aktīvāk jāiesaistās žurnālistu ētikas neievērošanas gadījumu apspriešanā un nosodīšanā.¹⁶⁷

Savstarpēju sapratni sabiedrībā būtu iespējams veicināt, radot apstākļus, lai jaunieņācēji un vietējie iedzīvotāji nonāktu savstarpējā saskarsmē vienota mērķa kontekstā. Piemēram, tas varētu būt ar darba tirgu saistītu kopīgu kursu organizēšana vietējo iedzīvotāju un imigrantu grupām vai kopīgi kultūras pasākumi. Tāpat vajadzīga iecietīga izturēšanās savstarpējā saskarsmē, piemēram, valsts valodas lietošanas kontekstā, iedrošinot cilvēkus lietot latviešu valodu, lai arī ar kļūdām.¹⁶⁸

Lai mazinātu aizspriedumus Latvijas sabiedrībā pret citādo un veidotu starpkultūru dialogu, šobrīd iecietības programmas ietvaros mazākumtautību biedrības iesaistās savu kultūru popularizēšanā ar valsts atbalstu. Piemēram, 2007.

¹⁶³ Intervija ar LM Sociālās iekļaušanas politikas koordinācijas nodaļas vadītāju Eviju Meieri 2008. gada aprīlī.

¹⁶⁴ Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību ziņojums Latvijā iesaka pat pieņemt *ad hoc* likumdošanas normas, kas īpaši vērstas uz rasistisku izteikumu ierobežošanu politisko partiju pārstāvju vidū. Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007.). Trešais ziņojums par Latviju. Strasbūra: ECRI, 29. lpp.

¹⁶⁵ Intervijas ar LDDK Izglītības un nodarbinātības eksperti Ilonu Kiukucāni un ĪUMSILS sekretariāta vadītājas vietnieci Evitu Kirilovu 2008. gada aprīlī.

¹⁶⁶ Golubeva, M., Rožukalne, A., Kažoka, I. (2007). Izaicinājums pilsoniskajai līdzdalībai. Analītisks ziņojums par Saeimas un mediju monitoringu. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs Providus, 74. lpp. http://www.providus.lv/upload_file/Publikācijas/monitoringa_zinojums_17012008.pdf Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹⁶⁷ Turpat.

¹⁶⁸ Intervija ar Valsts Valodas Aģentūras Sociolingvistikas daļas vadītāju Daigu Jomu 2008. gada aprīlī.

gada beigās notika informatīvs pasākums lielākajās Latvijas pilsētās dažādos Latvijas reģionos – Ventspilī, Valmierā, Jelgavā, Rēzeknē un Daugavpilī, kurā Arābu kultūras biedrība iepazīstināja Latviju ar arābu kultūru “Runāsim par civilizāciju, mīlestību un mieru”.¹⁶⁹ Tāpat valsts ir atbalstījusi interešu aizstāvības NVO projektus. Vienu šādu projektu īstenoja Rumāņu–moldāvu biedrība “Doina”. Projekta mērķis bija izveidot informatīvi konsultatīvo dienestu un izstrādāt citus “iekļaušanas mehānismus”, lai viesstrādnieki no Moldovas un Rumānijas baudītu sociālās, kultūras un ekonomiskās tiesības un netiktu diskriminēti.¹⁷⁰ Dažādības izpratne būtu jāpaplašina visās sabiedriskās dzīves jomās, tostarp politiķu un masu medijos strādājošo aprindās. Visām valsts institūcijām būtu jāseko diskriminācijas aizlieguma normu ievērošanai.

4. Imigrantu vajadzību apzināšana

Lai sekmīgi mazinātu diskriminācijas gadījumus pret imigrantiem, ir nepieciešami pētījumi par imigrantu diskriminācijas izplatību un veidu. Ņemot vērā nelielo reģistrēto diskriminācijas gadījumu skaitu, nepieciešams informēt imigrantus par viņu tiesībām un institūcijām, kurās viņi var vērsties diskriminācijas gadījumos, piemēram, pie tiesībsarga.¹⁷¹

Lai novērstu imigrantu izslēgšanu no dažādu valsts institūciju interešu loka, jāapkopo dati par imigrantu un viņu ģimeņu sociālekonomisko stāvokli Latvijā, apzinot imigrantu vajadzības, kas var atšķirties no vietējo iedzīvotāju vajadzībām.¹⁷² Tāpēc, lai veidotu imigrantus iekļaujošu valsts politiku, nepieciešami detalizēti dati par šo iedzīvotāju grupu.

Nobeigums

Imigrantu integrācijas nepieciešamības atzīšana

Tiek norādīts, ka ņemot vērā sabiedrības vairākuma negatīvo nostāju pret imigrantiem, būtu “politiska pašnāvība” atzīt, ka Latvijā būs jauni imigranti un būs vajadzīga imigrantu integrācija.¹⁷³ Taču sabiedrības novecošana, Latvijas iedzīvotāju emigrācija, kā arī ar to saistītais vietējo darbaroku trūkums liecina, ka būs

¹⁶⁹ Intervija ar Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētāju Hosamu Abu Meri, 2008. gada aprīlī.

¹⁷⁰ Iekšlietu ministrija (04.03.2008.). Informatīvais ziņojums par Vienotās patvēruma un migrācijas vadības sistēmas attīstības programmas 2006.–2009. gadam īstenošanu 2007. gadā. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=1890> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹⁷¹ Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību. Trešais ziņojums par Latviju, pieņemts 2007. gada 29. jūnijā, 15. lpp.

¹⁷² Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

¹⁷³ Turpat.

jāuzņem jauni iedzīvotāji no citām valstīm.¹⁷⁴ Šajā kontekstā valdība joprojām izvairās no jautājuma par imigrantu integrāciju un runā tikai par īstermiņa jeb cirkulāro imigrāciju, kad cilvēki atbrauktu, pastrādātu, un brauktu prom.¹⁷⁵ Šobrīd iebrāucēju skaits Latvijā nav liels, un imigrantu integrācijas politikas trūkuma negatīvā pieredze, ko izjūt iebrāucēji, neizskan publiski. Medijos maz ziņo par imigrantu dzīvi un pieredzi Latvijā. Šie cilvēki dzīvo izolēti no vietējās sabiedrības rūpnīcu teritorijās. Īsā uzturēšanās laika un nestabilā statusa Latvijā dēļ iebrāucēji nedz veido sabiedriskas organizācijas, nedz iesaistās tajās.¹⁷⁶ Valdības politikas trūkums šajā jomā nesekmē imigrantu iekļaušanos Latvijas sabiedrībā.

Taču imigrantu skaitam palielinoties¹⁷⁷, integrācijas politikas trūkuma un imigrantu sociālās atstumtības negatīvās sekas sāks izjust arī vietējā sabiedrība. Lai no tā izvairītos, nepieciešams oficiāli atzīt, ka imigrācija notiek, daudzi no šiem cilvēkiem var izvēlēties palikt uz dzīvi Latvijā, tāpēc ir nepieciešama imigrantu integrācijas politika.

Imigrantu integrācijai būs nepieciešama dažādu ministriju, valsts iestāžu un pašvaldību sadarbība koordinētas politikas īstenošanai. Šobrīd katram resoram ir savs skatījums uz imigrantu integrāciju,¹⁷⁸ taču pretrunīgi dažādu institūciju vēstījumi mērķauditorijai mazina jebkuras individuālas valsts iestādes efektivitāti un spēju risināt problēmas.¹⁷⁹ Piemēram, kaut gan ir deklarēts, ka integrācijai Latvijā jānotiek uz valsts valodas bāzes, vienotas nacionālas stratēģijas trūkums kavē latviešu valodas apgūšanai labvēlīgas politikas veidošanu un īstenošanu. Valsts valodas aģentūra, kas atbild par latviešu valodas statusa nostiprināšanu un ilgtspējīgas attīstības veicināšanu, cenšas veidot valsts valodas politiku imigrācijas kontekstā, taču pilnvērtīgi to nespēj darīt, jo valstij nav ilgtermiņa vīzijas, kāda būs imigrācijas politika.¹⁸⁰ Imigrantu integrācijas sekmes būs atkarīgas arī no tā, cik koordinēta būs valsts un pašvaldību sadarbība, jo pašvaldības vienas nespēs šo jautājumu risināt. Lai visām pašvaldībām būtu gan pienākums,

¹⁷⁴ Sākot no 2008. gada, kopējais darbaspēka pieprasījums Latvijā sāks būtiski pārsniegt kopējo darbaspēka piedāvājumu, līdz 2030. gadam situācija ar katru gadu saasināsies. Avots: Frolova, L. u. c. (2007). Darba tirgus pieprasījuma ilgtermiņa prognozēšanas sistēmas izpēte un pilnveidošanas iespēju analīze. Rīga: Labklājības ministrija.

¹⁷⁵ (2008). Deklarācija par Ivara Godmaņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/darbibu-reglamentejosie-dokumenti/deklaracija/> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

¹⁷⁶ Akule, D., Lulle, A. (2008). The challenges facing migrants from Belarus, Moldova and Ukraine on labour markets and in societies of the new EU memberstates: Country field research on Latvia commissioned by the Soderkoping process secretariat. International Organization for Migration. (Nepublicēts materiāls.)

¹⁷⁷ 2006. gadā Latvijā darba nolūkos ieradās aptuveni 2400 trešo valsts pilsoņu, viņu skaits 2007. gadā sasniedza 4040. NVA dati.

¹⁷⁸ Intervija ar Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības priekšsēdētāju Pēteri Krīgeru 2008. gada aprīlī.

¹⁷⁹ Intervija ar LU Sociālo un politisko pētījumu centra direktoru Nilu Muižnieku 2008. gada aprīlī.

¹⁸⁰ Intervija ar Valsts Valodas aģentūras Sociālingvistiskās daļas vadītāju Daigu Jomu 2008. gada aprīlī.

gan resursi nodrošināt imigrantu integrācijai nepieciešamās valsts valodas un vietējās sabiedriskās dzīves pamatprincipu apguvi, nepieciešama visaptveroša valsts politika un arī finansējums.¹⁸¹

Imigrantu stāvokļa un integrācijas aktualizēšanu Latvijā veicina Eiropas Komisijas finansētas programmas.¹⁸² To ietvaros dalībvalstu valdībām tiek pieprasīta detalizēta informācija par trešo valstu pilsoņu sociālekonomisko situāciju, kurai citādi uzmanība varētu netikt pievērsta. ES rietumvalstu pieredze ir parādījusi, ka neviena cilvēku grupa valstī nedrīkst tikt ignorēta un atstumta, jo tas noved pie sabiedrības šķelšanās un negatīvām sociālām un ekonomiskām sekām. To ņemot vērā, Eiropas Komisija īsteno politiku, kas liek ES dalībvalstīm, tostarp Latvijai, uzņemties atbildību par visu valsts teritorijā esošo cilvēku labklājību un tiesībām.

Secinājumi

- Valsts institūcijas nepietiekami iedziļinās imigrantu integrācijas problemātikā. Netiek apkopoti dati par imigrantu un viņu ģimeņu piekļuvi veselības aprūpes, izglītības, kā arī citiem sociālajiem pakalpojumiem. Nav pieejami pētījumi, kādā sociālekonomiskā situācijā Latvijā atrodas imigrantu ģimenes. Nenotiek arī diskriminācijas izplatības starp imigrantiem monitorings. Līdz ar to var secināt, ka šobrīd Latvijā pret imigrantiem pastāv netieša institucionālā diskriminācija.¹⁸³
- Imigrantam nav viegli pieejama informācija par uzturēšanās atļaujas saņemšanas iespējām un procedūru Latvijā (gan pirms viņa ierašanās Latvijā, gan imigrantam jau atrodoties Latvijā), tāpēc ir gadījumi, kad imigranti saņem neprecīzu informāciju, kā rīkoties. Taču izredzes mainīt negatīvu lēmumu savā lietā, to pārsūdzot, ir nelielas. Nav vienota informācijas atbalsta centra, kur imigrants varētu vērsties, lai saņemtu turpmāko informāciju par viņa integrācijas iespējām un tiesībām Latvijā.
- Trešo valstu pilsoņi, kas studē Latvijas augstskolās un vēlas palikt uz dzīvi Latvijā, nevar pretendēt uz atvieglotiem noteikumiem saņemt pastāvīgo

¹⁸¹ Intervija ar Cilvēktiesību centra pētnieci Sigitu Zankovsku-Odiņu 2008. gada aprīlī.

¹⁸² Intervija ar LM Sociālās iekļaušanas politikas koordinācijas nodaļas vadītāju Eviju Meieri 2008. gada aprīlī.

¹⁸³ Netiešā diskriminācija nozīmē, ka procedūra, prakse vai lēmums ir *de facto* novedis pie situācijas, kurā kādas grupas/kopienas locekļi ir pakļauti neadekvātai attieksmei vai stāvoklim; ir pietiekami, lai izdarītu pieņēmumu, ka notikusi diskriminācija, un situāciju iespējams mainīt, tikai novēršot diskrimināciju. Institucionālā diskriminācija ir saistīta ar uzņēmumā vai organizācijā, vai pat sabiedrībā kopumā pieņemto praksi un procedūrām, kas veidotas tā, lai rezultātā panāku diskriminējošu efektu. Institucionālā diskriminācija bieži pēc savas būtības ir netieša. Makkonen, T. (2004). Is multiculturalism bad for the fight against discrimination? M. Scheinin and R. Toivanen (ed.). Rethinking non-discrimination and minority rights. Turku: The Institute for Human Rights at Åbo Akademi University.

uzturēšanās atļauju, kā arī uz sekojošo naturalizāciju. Tas ir pretrunā ar valsts politikas nosacījumu par augsti kvalificētā darbaspēka piesaistes nepieciešamību, jo neveicina šo augsti izglīto to cilvēku palikšanu Latvijā.

- Imigranta ģimenes locekļiem nav tiesības sākt strādāt tūlīt pēc ierašanās Latvijā uz ģimenes apvienošanas pamata, jo sarežģīto nosacījumu dēļ izsniegtā uzturēšanās atļauja nedod tiesības strādāt. Ja ģimenes loceklis izlemj strādāt, nepieciešams saņemt darba atļauju un jaunu uzturēšanās atļauju, kas izsniegta uz nodarbinātības pamata. Situācija ir neskaidra tad, ja šis ģimenes loceklis pārtrauc darba tiesiskās attiecības, jo nav skaidrs, vai šādā situācijā ir vēlreiz jākārtu uzturēšanās atļauja, kas izsniegta uz ģimenes apvienošanas pamata.
- Terminiuzturēšanās atļauju saņēmēja viesstrādnieka statuss ir nedrošs, jo pie dažādām izmaiņām darba nosacījumos (darba devējs, darba profils pat tā paša uzņēmuma ietvaros u. c.), uzturēšanās un darba atļaujas kļūst nederīgas un viņam Latvija jāpamet 45 dienu laikā kopš iepriekšējās darba atļaujas anulēšanas. Šis laiks var nebūt pietiekams, lai noformētu jaunu darba atļauju un uzturēšanās atļauju, neizbraucot no Latvijas.
- Darba nolūkā ieceļojušie trešo valstu pilsoņi, kam izsniegtas terminiuzturēšanās atļaujas, atrodas pilnīgā atkarībā no darba devēja, kurš kārtu ar viņu nodarbinātību saistītos dokumentus. Viesstrādniekam nav iespēju sevi aizstāvēt darba devēja negodprātīgas rīcības gadījumā, ja viesstrādnieks tiek maldināts par viņa statusu Latvijā un nodarbināts nelegāli. Terminiuzturēšanās atļauju saņēmējam viesstrādniekam ir grūti sevi aizstāvēt nepamatotas atlaišanas gadījumā, jo termiņš, kas dots prasības iesniegšanai, ir pārāk īss, lai to izdarītu un sameklētu nepieciešamu juridisko palīdzību. Šajā situācijā būtisks sarežģījums ir arī nepieejamā juridiskā palīdzība, proti, personas ar terminiuzturēšanās atļauju nevar saņemt valsts garantēto juridisko palīdzību, bet personas, kuru uzturēšanās valstī ir nelegāla, proti, personai vairs nav pamata būt valstī, jo tas ir darba vietu zaudējis trešās valsts pilsonis, kas Latvijā iebraucis nodarbinātības nolūkos, nevar iegūt valsts sniegtu bezmaksas juridisko palīdzību.
- Imigrantu nodarbinātības noformēšanas process Latvijā ir administratīvi sarežģīts un salīdzinājumā ar kaimiņvalstīm dārgs. Tas ir gandrīz sešas reizes dārgāks nekā Lietuvā un gandrīz astoņas reizes dārgāks nekā Igaunijā, bet, lai nokārtotu darba un uzturēšanās atļaujas, darba devējam ir jāvērsas divās valsts institūcijās. Šāda situācija rada uzņēmējiem iemeslu apiet valsts prasības, meklējot citus viesstrādnieku ieviešanas un nodarbināšanas veidus, un rezultātā veidojas nelegālā nodarbinātība. Lēmums izveidot "vienas pieturas" aģentūru, kā arī ar 2008. gada 1. jūliju būtiski samazināt darba devēja izmaksas par trešo valstu pilsoņu nodarbināšanu, mazinās motivāciju imigrantus nodarbināt nelegāli.
- Nelabvēlīgā situācijā salīdzinājumā ar vietējiem iedzīvotājiem, kā arī ar pastāvīgo uzturēšanās atļauju un EK pastāvīgā iedzīvotāja statusu saņēmējiem

ārvalstniekiem, ir tie trešo valstu pilsoņi, kas Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļauju. Šiem imigrantiem un viņu bērniem netiek nodrošināta ne valsts apmaksāta veselības aprūpe, ne sociālā un juridiskā palīdzība, ne arī izglītība. Šādām ģimenēm ir risks nokļūt sociāli maznodrošināto ģimeņu situācijā, kas vēlāk var novest pie sociālās atstumtības.

- Situācija, kurā atrodas bērni ar termiņuzturēšanās atļaujām Latvijā, neatbilst starptautiskajām tiesībām, kas paredz, ka visiem bērniem ir jābūt iespējām obligāti un bez maksas saņemt vismaz pamatskolas izglītību. Visiem bērniem ir jānodrošina arī iespēja saņemt pilnvērtīgu veselības aprūpi. Šie bērnu tiesību ierobežojumi, kas ir pretrunā ar Latvijas un starptautisko likumdošanu, kā arī ar ES kopīgajiem pamatprincipiem par imigrantu integrāciju, rada bažas par to objektīvu pamatojumu.
- Imigranti ar termiņuzturēšanās atļauju nav tiesīgi saņemt valsts garantētu veselības aprūpi, sociālo palīdzību, atbalstu bezdarba gadījumā, kā arī juridisko palīdzību, kaut gan legāli nodarbinātie imigranti maksā tikpat lielu iedzīvotāju ienākuma un sociālo nodokli kā vietējie iedzīvotāji.
- Rietumvalstu pieredze liecina par nepieciešamību pievērst uzmanību mājoķļu politikai kā vienam no imigrantu integrācijas stūrakmeņiem, istenojot tādu mājoķļu politiku, kas sekmētu ieceļotāju iekļaušanos vietējā sabiedrībā, nevis izolāciju no tās. Latvijā šis jautājums pagaidām risināts netiek.
- Valsts nepiedāvā ieceļotājiem apgūt latviešu valodu, novirzot šo atbildību uz darba devēja vai indivīda pleciem. Valsts valodas likuma ievērošana tiek kontrolēta ar sodiem, nevis motivēta, piedāvājot valsts atbalstītus valodas apguves kursus. Tas negatīvi ietekmē ieceļotāju iekļaušanos darba tirgū, kā arī vietējā sabiedrībā, jo cilvēki nevar sekot notiekošajam latviešu valodas informācijas telpā, nevar pilnvērtīgi aizstāvēt savas tiesības un iegūt labāku dzīves kvalitāti. Nav arī valsts atbalstītas izglītības programmas ieceļotājiem, kas informētu par valsts vēsturi un vietējās sabiedrības normām un tradīcijām.
- Valstī nav politikas, kā sekmēt ieceļotāju bērnu, kas nāk no dažādām kultūras un lingvistiskajām vidēm, iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā, kur lielākā daļa mācību notiek latviešu valodā. Sistēmas trūkums šo bērnu iekļaušanai latviešu valodas izglītības vidē pasliktina ieceļotāju bērnu iespējas izprast mācību materiālu tādā apmērā, lai gūtu labas sekmes.
- Bažas rada iekšlietu struktūru, izglītības un kultūras, kā arī sociālās aprūpes un veselības aprūpes sistēmas darbinieku sagatavotība, lai strādātu ar dažādu kultūru cilvēkiem. Nepieciešama valsts politika, kuras mērķis būtu pilnveidot minēto jomu profesionāļu starpkultūru saskarsmes prasmes.
- Lai arī Latvija savā likumdošanā ir integrējusi ES un starptautiskās pretdiskriminācijas tiesību normas, praksē diskriminācijas novēršana joprojām nav pietiekami efektīva. Par to liecina mazais reģistrēto diskriminācijas gadījumu skaits.

- Tā kā imigrantiem nav tiesību balsot pašvaldību vēlēšanās, kā arī šobrīd imigrantu politiskās līdzdalības iespējas ir ļoti minimālas, tas var veidot imigrantu politisko atsvešinātību. Tādējādi var veidoties situācija, kāda tā bija ar Latvijas nepilsoņu integrāciju, kad sabiedrībā ir cilvēki, kas nejutas piederīgi valstij, nevar ietekmēt lēmumus un kuru potenciāls netiek izmantots.
- Informācija par ieceļotāju dzīvi un pieredzi neizskan Latvijā publiskajā telpā. Pieejamā informāciju lielākoties ir sensacionāla un neveicina savstarpējas sapratnes veidošanos starp iebrucējiem un vietējo sabiedrību. Par šo situāciju atbildība jāuzņemas politiķiem un masu medijiem.

	ILGTERMIŅA UZTURĒŠANĀS ATĻAUJAS VEIDS		
	Termiņuzturēšanās atļauja	Pastāvīgās uzturēšanās atļauja	Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statuss Latvijā
Uzturēšanās atļaujas saņemšana	Personai iespējams saņemt, atrodoties savā izcelsmes valstī vai Latvijā, sākotnēji ierodoties ar vīzu.	Iespējams saņemt, ja persona Latvijā ir pavadījusi vismaz piecus gadus ar termiņuzturēšanās atļauju.	Iespējams saņemt, ja persona Latvijā ir pavadījusi vismaz piecus gadus ar termiņuzturēšanās atļauju.
Uzturēšanās atļaujas izsniegšanas laiks	Izsniedz uz pieciem gadiem. Pēc uzturēšanās atļaujas termiņa beigām iespējams atļauju pagarināt. Izņēmums: pašnodarbinātai personai izsniedz uz vienu gadu; ģimenes apvienošanas nolūkā ģimenes locekļiem izsniedz uz laiku, kāds ir sponsoram.	Izsniedz uz pieciem gadiem. Pēc uzturēšanās atļaujas termiņa beigām iespējams atļauju pagarināt vai naturalizēties, lai saņemtu pilsonību.	Izsniedz uz pieciem gadiem. Pēc uzturēšanās atļaujas termiņa beigām iespējams atļauju pagarināt vai naturalizēties, lai saņemtu pilsonību.
Uzturēšanās atļaujas izsniegšanā iesaistītās valsts pārvaldes institūcijas	PMLP (izsniedz darba un uzturēšanās atļauju). NVA (apstiprina darba izsaukumu, pārbaudot darba vakanci).	PMLP	PMLP

	ILGTERMIŅA UZTURĒŠANĀS ATĻAUJAS VEIDS		
	Terminuzturēšanās atļauja	Pastāvīgās uzturēšanās atļauja	Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statuss Latvijā
Latviešu valodas zināšanu pārbaude uzturēšanās atļaujas saņemšanai	Nav	Ir jākārto valsts valodas zināšanu pārbaudījums.	Ir jākārto valsts valodas zināšanu pārbaudījums.
Pieeja darba tirgum	Nepieciešama darba atļauja.	Nav nepieciešama darba atļauja.	Nav nepieciešama darba atļauja.
Mobilitāte darba tirgū	Piesaistīts vienam darba devējam.	Var brīvi mainīt darba devēju Latvijā.	Var brīvi mainīt darba devēju Latvijā. Pēc viena nostrādāta gada kādā citā ES valstī, var tajā brīvi mainīt darba devēju.
Pieeja valsts garantētam sociālajam pabalstam un veselības aprūpei	Nav	Ir	Ir
Pieeja valsts garantētai izglītībai	Nav	Ir	Ir
Iespējas saņemt valsts subsidētu mājokli	Nav	Nav	Nav

Avoti

- Akule, D. (2007). The effects of fear of immigrants on the decision making in Latvia: a boost or an obstacle to development? A. Pabriks (ed.). *Effect of migration on European political thought and decision-making process*. Valmiera: Vidzeme University College.
- Akule, D., Lulle, A. (2008). *The challenges facing migrants from Belarus, Moldova and Ukraine on labour markets and in societies of the new EU member states: Country field research on Latvia commissioned by the Soderkoping process secretariat*. International Organization for Migration. (Nepublicēts materiāls.)
- AK Europa (2007). *Circular migration – Issues paper on circular migration*, 4. lpp. <http://www.no-fortress-europe.eu/uploadFortress/Austrian Chamber of Commerce.pdf> Pēdējo reizi sk. 20.06.2008.
- Austers, I., Golubeva, M., un Strode, I. (2007). *Skolotāju tolerances barometrs*. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS.
- Castles, S., Davidson, A. (2000). *Citizenship and migration: Globalization and the politics of belonging*. New York, NY: Routledge.
- Djačkova, S. (2007). *Latvijas situācija diskriminācijas novēršanā*. Rīga: Latvijas Cilvēktiesību centrs. www.humanrights.org.lv/upload_file/djackova.ppt Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (29.06.2007). *Trešais ziņojums par Latviju*. Strasbūra: ECRI. http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country_approach/latvia/ Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- European Commission (2007). *Third annual report on migration and integration*. Brussels: European Commission. http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/immigration/docs/com_2007_512_en.pdf Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Fargues, P. (2008). *Circular migration: Is it relevant for the South and East of the Mediterranean?* Florence: Robert Schuman Centre for Advanced Studies. <http://www.eui.eu/> Pēdējo reizi sk. 20.06.2008.
- Frolova, L. u. c. (2007). *Darba tirgus pieprasījuma ilgtermiņa prognozēšanas sistēmas izpēte un pilnveidošanas iespēju analīze*. Rīga: Labklājības ministrija.
- Funning, B. et al. (2007). *Irish political parties, immigration and integration in 2007*. Dublin: University College Dublin. <http://www.ucd.ie/mcri/Political%20Parties,%20Immigration%20and%20Integration.pdf> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Golubeva, M., Rožukalne, A., Kažoka, I. (2007). *Izaicinājums pilsoniskajai līdzdalībai. Analītisks ziņojums par Saeimas un mediju monitoringu*. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS.
- Golubeva, M. (2006). *Dažādības integrācija valsts vispārējās izglītības sistēmā*. Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS.
- Laiveniece, D. (2007). Iespējas skolotāju sagatavošanai darbam ar latviešu valodas kā svešvalodas apguvējiem. *Konferences "Imigrantu integrācijas aspekti Latvijas sociāli ekonomiskajā vidē" rakstu krājums*. Liepāja: Soli pa solim, 60.–66. lpp.
- Makkonen, T. (2004). Is multiculturalism bad for the fight against discrimination? M. Scheinin and R. Toivanen (eds.). *Rethinking non-discrimination and minority rights*. Turku: The Institute for Human Rights at Åbo Akademi University.

- Pabriks, A. (2007). Migration: Time to Change the Political Course. A. Pabriks (ed.) *Effect of migration on European political thought and decision-making process*. Valmiera: Vidzeme University College.
- Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde (2007). *Ģimenes atkalapvienošanās Latvijas Republikā, 2002.–2006*. Rīga: PMLP. http://www.pmlp.gov.lv/?p=955&menu_id=164 Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Pūce, I. (2005). Diskriminācijas novēršanas likums Latvijā. *Capacity building of civil society dealing with anti-discrimination: Training manual*. Brussels: Human European Consultancy in Partnership with the Migration Policy Group. http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/civil/trainman_lv.pdf Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Rauhvagers, A. (2002). *Ārvalstu kvalifikāciju atzišana*. Rokasgrāmata diplomātzišanas speciālistiem. Rīga: Akadēmiskās informācijas centrs.
- Šumilo, Ē. u. c. (2007). *Neregistrētās nodarbinātības novērtējums*. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Šūpule, I., Krastiņa, L., Peņķe, I., Krišāne, J. (2004) *Etniskā tolerance un Latvijas sabiedrības integrācija*. Rīga: Baltijas Sociālo zinātņu institūts.
- Vēbers, E. (red.) (1994). *Etnosituācija Latvijā: fakti un komentāri*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Zankovska-Odiņa, S. (2008). Plastilīna iecietība. [politika.lv](http://www.politika.lv/index.php?id=15486). <http://www.politika.lv/index.php?id=15486> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

Latvijas politikas dokumenti

- Ekonomikas ministrija (29.04.2008.). *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2008. gadam*. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=30329465&mode=mk&date=2008-04-29> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Iekšlietu ministrija (29.04.2008.). *Informatīvais ziņojums par ekonomisko migrāciju Baltijas valstīs*. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2571> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Iekšlietu ministrija (04.03.2008.). *Informatīvais ziņojums par Vienotās patvēruma un migrācijas vadības sistēmas attīstības programmas 2006.–2009. gadam īstenošanu 2007. gadā*. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=1890> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Iekšlietu ministrija (19.06.2007.). *Koncepcija par migrācijas politiku nodarbinātības kontekstā*. http://www.pmlp.gov.lv/?p=70&news_id=1111&news_pos=0&menu_id=20 Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Izglītības un zinātnes ministrija (04.10.2006.). *Valsts valodas politikas programma 2006.–2010.gadam: Informatīvā daļa*. <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2057> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.
- Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts (2007). *Sabiedrības integrācijas pamatnostādnes 2008.–2018. gadam: projekts*. Rīga: ĪUMSILS.
- Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrija (30.07.1996.). *Mājoķļu politikas koncepcija*. http://www.rapl.gov.lv/lat/majokli/politikas_dokumenti/ Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

Deklarācija par Ivara Godmaņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību. (2008).
<http://www.mk.gov.lv/lv/mk/darbibu-reglamentejosie-dokumenti/deklaracija/>
 Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

Eiropas Savienības direktīvas un ANO deklarācijas

ANO Bērnu tiesību deklarācija (1959. gada 20. novembris). http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=96 Pēdējo reizi sk. 18.06.2008.

ES direktīva 2004/114/EK (2004. gada 13. decembris) par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu pilsoņu uzņemšanu studiju, skolēnu apmaiņas, prakses vai stažēšanās gadījumos, nesāņemot atalgojumu vai brīvprātīga darba nolūkā. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0114:LV:HTML> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

ES Padomes direktīva 2003/109/EK (2003. gada 25. novembris) par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0109:LV:HTML> Pēdējo reizi sk. 25.05.2008.

Saeimas likumi

Ārstniecības likums, spēkā no 01.10.1997. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.11.2007.

Bērnu tiesību aizsardzības likums, spēkā no 22.07.1998. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.03.2007.

Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums, spēkā no 01.07.2002. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 21.06.2007.

Biedrību nodibinājuma likums, spēkā no 01.04.2004. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 02.11.2006.

Darba likums, spēkā no 01.06.2002. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 11.10.2006.
 Imigrācijas likums, spēkā no 01.05.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007.

Izglītības likums, spēkā no 01.06.1999. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 19.12.2006.
 Likums "Par arodbiedrībām", spēkā no 02.01.1991. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 09.06.2005.

Likums "Par Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusu Latvijas Republikā", spēkā no 21.07.2006., bez grozījumiem.

Likums "Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu", spēkā no 20.07.2001 ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 13.12.2007.

Likums "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām", spēkā no 29.12.1992. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 31.03.2004.

Likums "Par valsts sociālo apdrošināšanu", spēkā no 01.01.1998. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.11.2007.

Pilsētu, domes, novadu un pagastu pašvaldību vēlēšanu likums, spēkā no 25.01.1994. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 16.03.2008.

Pilsonības likums, spēkā no 25.08.1994. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 22.06.1998.

Politisko partiju likums, spēkā no 01.01.2007., bez grozījumiem.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, spēkā no 01.01.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 20.12.2007.

Valsts sociālo pabalstu likums, spēkā no 01.01.2003. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 08.11.2007.

Ministru kabineta noteikumi

MK noteikumi Nr. 44 "Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem", spēkā no 24.01.2004. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 05.06.2007.

MK noteikumi Nr. 116 "Ārvalstnieku un bezvalstnieku nodarbināšanas kārtība Latvijā", spēkā no 01.04.2000. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 07.08.2001.

MK noteikumi Nr. 296 "Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes pārbaudes kārtību", spēkā no 01.09.2000. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 19.12.2006.

MK noteikumi Nr. 515 "Noteikumi par ārzemniekiem nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru un finanšu līdzekļu esības konstatēšanas kārtību", spēkā no 01.08.2005., bez grozījumiem

MK noteikumi Nr. 813 "Uzturēšanās atļauju noteikumi", spēkā no 03.10.2006. ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 12.12.2006.

Pielikums Nr.1

Intervijas ar ekspertiem 2008. gada aprīlī un maijā

Valsts institūcijas

- Ekonomikas ministrijas Darba tirgus prognozēšanas konsultatīvās padomes vadītāja vietnieks Jānis Ušpelis.
- Izglītības un zinātnes ministrijas Vispārējās izglītības departamenta Izglītības attīstības nodaļas direktora vietnieks Valdis Bogdanovs.
- Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta vadītājas vietniece Evita Kirilova.
- Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta Sabiedrības integrācijas un politikas departamenta direktores vietniece Ruta Klimkāne.
- Naturalizācijas pārvaldes priekšnieces vietniece Solvita Vība.
- Nodarbinātības valsts aģentūras direktores vietniece nodarbinātības politikas jautājumos Vija Račinska.
- Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Migrācijas politikas nodaļas vadītāja Ilze Briede.
- Labklājības ministrijas Sociālās iekļaušanas politikas koordinācijas nodaļas vadītāja Evija Meiere.
- Labklājības ministrijas Darba tirgus attīstības nodaļas vadītāja Linda Dimante.
- Labklājības ministrijas Sociālās apdrošināšanas departamenta sniegtā informācija.
- Tiesībsarga biroja juriskonsulte Līga Biksiniece.
- Tiesībsarga biroja juriskonsulte Ieva Liepiņa.
- Valsts Valodas aģentūras Sociolingvistikas daļas vadītāja Daiga Joma.

Sabiedriskās organizācijas

- Arābu kultūras biedrības valdes priekšsēdētājs Hosams Abu Meri.
- Biedrības *Afrolat* valdes priekšsēdētāja vietnieks Džordžs Stils.
- Cilvēktiesību centra pētniece Sigita Zankovska-Odiņa.
- Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības priekšsēdētājs Pēteris Krīgers.
- Latvijas Darba devēju konfederācijas izglītības un nodarbinātības eksperte Ilona Kiukucāne.
- Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījuma centra direktors Nils Muižnieks.

Pielikums Nr. 2

Tekstā lietotie saīsinājumi

- EK – Eiropas Kopiena
- EK – Eiropas Komisija
- ES – Eiropas Savienība
- IZM – Izglītības un zinātnes ministrija
- ĪUMSILS – Īpašo uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts
- LBAS – Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība
- LDDK – Latvijas Darba devēju konfederācija
- NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra
- PMLP – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde